

ezia drámáiról (különösen kiknek darabjait Feleki szereti lefordítani), nagyon elnémetesednek sentimentalismus dolgában. Ez irány ellen az egészséges világnézet és a magyar jellem érdekében mi is opponálunk.

Csütörtök, nov. 19. „A Kunok.” Eredeti opera 4 felv. Császár Görgytől

— Komlóssy-Kövérné asszony a következő sorokat küldé be hozzánk: Nyílt levél a „Vasárnapi ujság” t. szerkesztőjéhez.

Tisztelt szerkesztő ur! A Vasárnapi Ujság, közelebbi számának színházi rovatában, az említett lap t. színházi recensense „Leconvreur Adrienne”-ben történt fellépés alkalmából, következő megjegyzést tesz: „A czimzserpet Komlóssy-Kövérné adta, kinek igen ritkán van alkalma bebizonyítani, hogy ő is szerződött rendes tagja a színháznak.”

Hogy a t. recensens urnak e megjegyzése, irántami jó akaratból történt, — ezt hinnen, pályámon folytonosan tanusított kitaró ügyszertem, s működési készségem feljogosít. Kötelességem azonban figyelmeztetni a t. recensens urat arra, miszerint megjegyzése nem egészen alapos, miután tény, hogy csak a mult színházi évben is, számszerint többször léptem fel, mint első rendű pályatársnőim közül bármelyik. Közlebből két havi szabadságot használván, igen természetesen, hogy ez idő alatt rendszeren nem működtem. Hogy azonban ez idő alatt is mennyire iparkodtam az intézet előnyére lenni, igazolja azon körülmény, miszerint kétszer szollitván fel az igazgatóság által, hogy szivességéből lépnek fel (ugymint „Parlagi Jancsi” és „II. Rákóczy Ferencz fogsága” című művekben) nehogy a kitűzött játékrend, rögtön megbetegedett tagtársnőim miatt megzavartassék — mely az intézetnek — mint mondák — különösen a második esetben, igen nagy hátrányára leendett — én a felszólítást egész készséggel elfogadtam.

Egyébiránt ha valamelyik tagnak az intézet irányában érzett készségét, elég alkalma nincs bebizonyítani, ennek oka többnyire színházunk bel szervezetében keresendő, mely a játékrend készítését, szereposztást, egyes egyének keze közé adja, és így a magánérdekeknek legtágasabb tért nyit, nemcsak arra nézve, hogy az érintettek, önérdekeik szerint kényök-kedvökre intézkedhessenek, de oly tagokat, kik a játékrend készítésénél közvetve vagy közvetlenül képviselve nincsenek, tökéletesen mellőzhesék, s azokat a közönségnél oly színben állíthassák elő, mintha ritkább fellépésének, a mellőzött, maga lenne oka.

Midőn tehát a t. recensens ur érintett megjegyzését, jelen nyilatkozatomra felhasználnám, egyszersmind kinyilatkoztatom, miszerint én, valamint eddig ugy jövőben is, (amennyiben tér engedtetik) örömmel ragadom meg az alkalmat, egyszerűtetemet és készségemet bebizonyítani. \*)

Pest, 1861. november 11-én, tisztelettel maradván

Komlóssy Ida Kövérné.

**Budai népszínház.**

November 8-án ismét díjmentes népelőadás volt, mely alkalomra Szigligeti „Vid” című 4 felvonásos drámája adatott, allegoriával. Roppant közönség, jó előadás.

November 9-én először került színre a „Lidi” című 3 felvonásos pályázó népszínmű. Az eddig előadott három pályázó mű körül ez a legkevésbé rozsz, de azért sikerültnek ez sem mondhatni. Az egész darab meglehetősen gyakorlatlan kéz nyomát viseli magán. Szerző népszínműnek keresztelte művét, de dacára annak, hogy notárius és kisbíró fordul elő, inkább hajlik a vígjáték felé. Meséje igen egyszerű. Egy vagyonos gazdának van egy Lidi nevű leánya, kit Marcsi, egy fiatal parasztleány szeret, s ezt a leány viszont szereti. Marcsinak alkalmasint nem volna nehéz, Lidit feleségül kapni, de mivel mindjárt első szavára czélt nem ér, nyakába veszi a világot s elbujdosik, maga sem tudja, hova. Ezalatt előáll a notárius s megkéri Lidit kezét, de mivel nevét bölezen elhallgatja, az apa azt hiszi, hogy nem ezt, hanem a háznál levő leányt, Pannát, akarja oldalbordájává tenni. Lidi pedig ugy elbuzulja magát Marcsija után, hogy napról napra hervad, s talán meg is halna, ha szerencséjére oda nem vetődik egy poéta, ki aztán fölfedezi, hogy hol rejlik a bibé. Erre Marcsi is előterem (alkalmasint az égből pottyant le) s a szerelmes pár nehézség nélkül egymásé lesz. A notárius csak most látja hüledezve, hogy felsült, de miután a bajon már segítni nem lehet, hogy üresen ne távozzék, ő meg elveszi Pannát, ki épen hozzá illik. Ez a darab vázlata, egy pár mulatságos epizoddal megspékelve, melyek szorosban nem tartoznak ugyan a dologhoz, de az az egy érdemök mégis van, hogy megnevezettek. Egypár alak, például a vén leány, a kisbíró, a notárius gazdaszónya sikerülten vannak festve, de a többi elmosódik. A poétát pedig épen fölösleges volt felléptetni; ha a színlapon meg nem lett volna írva, el sem hinnék, hogy poéta. A mű nyelvezete itt-ott eléggé sikerült; de Lidi egyszerű parasztleány létre nagyon is cizfrán beszél. Az, is hiba, hogy a darab, „népszínmű” czime dacára, nem igen tükrözi vissza a magyar népeletet. A benne előforduló kevés népdal sikerült. Az előadás is jó volt.

Adattak még a hét folytán: „Peleskei notárius”, „Mátyás diák”, „Fiatalkeresztanya”, „Szerelmek és örökség”, „Három szín”, „Nem tudja, mit akar”, és „Szép molnárné.”

\*) Nincs okunk, e nyilatkozatot észrevételekkel kísérnünk; az igazság érdekében csupán annyit kell megemlítenünk, hogy színházi tudósítónk szóban forgó megjegyzése nem akart egyéb lenni, egy köztudomású tény egyszerű megemlítésénél. Abban sem panaszs, sem szemrehányás nem foglaltatik. Szerk.

**Szerkesztői mondanivaló.**

5838. Mezőlak. Seregély Gy. lelkész urnak. A Teleki-szoborra mult nyáron beküldött 38 ft. 43 krt., ön híveinek ohajtására, f. nov. 12-én ön czime alatt postai úton visszaküldöttük.

5839. Békés. Sz. K. A derek czikk leghőbb ohajtásaink egyikével találkozott. Köszönet. A kép készül. Az új ígéretre számolunk.

5840. Bucsuzas barátaitól. Nem lehet az effélet most fennhangon elmondani. Tessék az illetőknek egyenkint besugni.

5841. Szilsarkány. K. E. A czikkek itt vannak. Nem válaszoltunk, mert nemcsak hogy elutasítva nincsenek, hanem várják a megjelenhetés napját, melyet — mint máskor is irtuk — előre meghatározni, felette ritkán áll hatalmunkban. A teljhatalomnak és szerkesztői abszolútusmusnak vannak határai — Istennek hála! és fájdalom!

5842. Hídeg ősz van... Az ilyenért még hüvebb teszik most át az embert. De hát mire való is az a panasz és buslakodás?

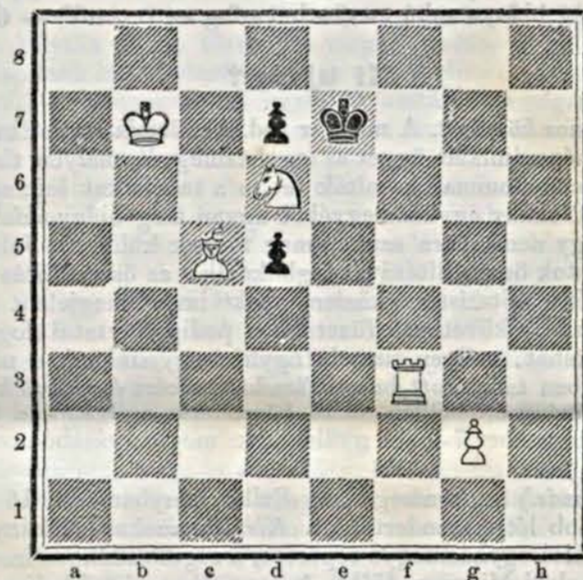
5843. Sárospatak. V. G. Sajnáljuk, hogy kívánságát nem teljesíthetjük. Foglalkozásaink száma és természeté nem engedi, hogy az ön művere begyülemelő előfizetési pénzek kezelését elvállaljuk. E részben több jótékony czél veszi eddig is igénybe figyelmünket. A mellékletek kiadó-hivatalunkat illetik. Ugy tudjuk, hogy az illeto bélyeg-stb. díj 80—100 ft. közt változik, egyszeri szétküldésnél. Egy előfizetési ir beküldését kérjük.

5844. B-Gyarmat. Rendes levelező. Csodálkozva fogják önk r. levelező irak, leveleiket ezután a lapok hasábjai között hiában keresni, s azok helyett gyakran pusztá hirdetések találni. „Sors bona, nil aliud” — mondta Zrinyi. De azért szivesen látjuk a leveleket ezután is.

**SAKKJÁTÉK.**

99. sz. feladvány. — Cook I. B.-től New-Yorkban.

Sötét.



Világos.

Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

Rövid értesítés. Minthogy a beküldött megfejések közül egyik sem helyes, mert 1) B c 4 — e 5 lépésre Sötét 1) F f 6 — g 7 2) F g 7 — f 8 3) g 6 — g 5 húzásokkal a négy lépéses matot kikerüli: a 94. sz. f. megfejtésének a helyes megfejtők nevével közlését mások öt hétre elhalasztjuk. V f 4 — f 3 lépésre 1) F f 6 — g 5 2) F g 5 — e 3: a felelet.

**HETI NAPTÁR.**

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosoz naptár	○ Nap- kelet nyug.	Izraelit. naptár	☾ Hold- kelet nyug.
November.					
17 Vasár.	F 26 BA. v. F 25 Ger	5 A 21 Kal.	6. p. 6. p.	Kislev	6. p. 6. p.
18 Hétfő	Eugen. Hild. JenőOd.	6 Pál püsp.	7 8 4 22 14		4 1 7 9
19 Kedd	Erzsébet öz. M. Erzs.	7 33 vértan.	7 9 4 20 15 Beer		4 40 9 9
20 Szerda	Valoisí Bód. Jolán	8 Mihály	7 10 4 20 16		5 28 9 4
21 Csütör.	B. Asszony a. B. A. b.	9 Onesiph.	7 11 4 19 17		6 23 9 59
22 Péntek	Cziczelle sz. Cízicell	10 Erastus	7 12 4 19 18		7 27 10 34
23 Szomb.	Kelemen p. Kelem.	11 Victor	7 14 4 18 19		8 38 11 7
			7 16 4 17 20 12 Sab		8 42 11 35

**TARTALOM.**

Kászon-Ujfalvi Szabó János. (Arckép.) Vass József. — Egy váromon. Jánosi Gusztáv. — A debreczeni kastély. (Folytatás.) Jókai Mór. — Egy tatár estély. — Képek a hazai népeletről. (Képpel.) — A magyar irodalom érdekében egy nagy lépés előre. — Déznáról Kalugrig. (Abrákkal.) — Konyár-tihanyi-sótó-fürdő. B. K. — Erdélyi magyar levelek a XVII-ik századból. — Tarház. Egy ezred év előtt és után. — A vasmegyei gazdasági kiállítás. — Irodalom és művészet. — Egyház és iskola. — Közüntézetek, egy-letek. — Ipar, gazdaság, kereskedelem. — Balesetek, elemi csapások. — Mi újság? — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)



Pest, november 24-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1/4 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

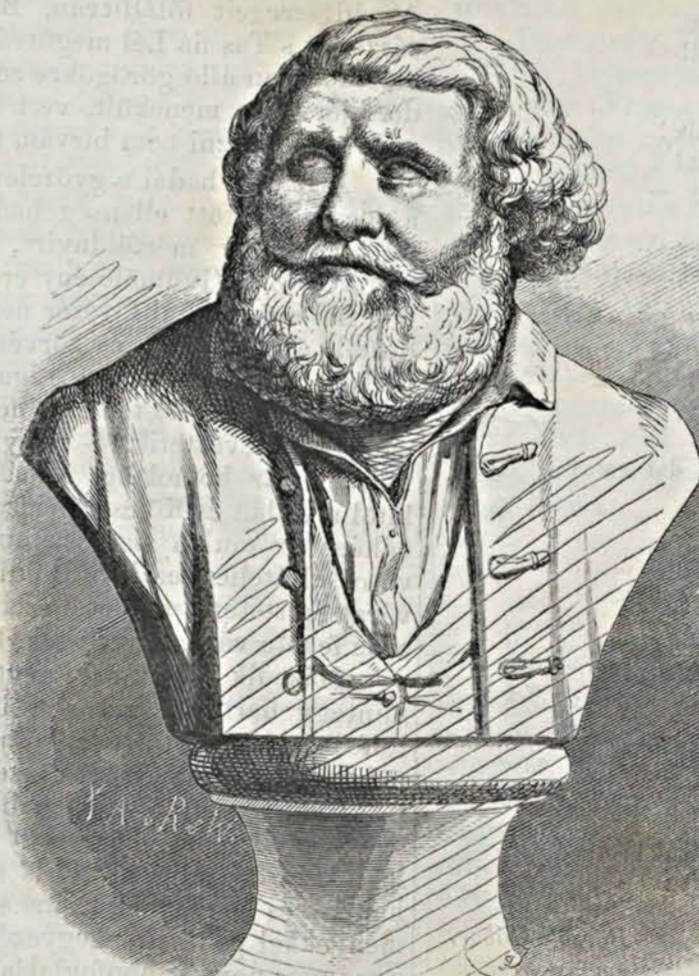
**Sárosy Gyula.**

(Született 1816. febr. 12.; meghalt 1861. nov. 16.)

Mult vasárnap délután a főváros lakossága fényes és népes temetésnek volt tanuja. Sárosy Gyulát kísértük az örök nyugalom helyére.

Nem czélunk elhunyt költőnk életrajzát és irodalmi működését itt részletesen előadni, csupán életének főbb pontjaira szorítkozunk, melyek annál kedvesebbek lesznek az olvasó előtt, minthogy azok némi világot vetnek, a ritka népszerűségben állt költő és hazafi életére. Sárosy Gyula 1816-ik év február hó 12 kén született Boros-Sebesben, Aradmegyében. Atyja, Sárosy Lajos, uradalmi gazdatiszt volt ugyanott. Gimnasiumi iskoláit a tehetséges ifju Mezöberényben és Szarvason kezdte, s a jogtudományokat Eperjesen hallgatta. Már fiatal tanuló korában prózában és versben magyarul és latinul oly jelesül dolgozott, hogy tanára, Molitorisz Adolf szavai szerint (Életképek 1845., 309. lap) társainak bámulatát méltán kivívta. Szünidejét folytonosan verseléssel töltötte, s egy pár költeményt küldött a „Magyar Kurirba” mely alkalommal a kereszttségben nyert Lajos nevet, „Gyulára” változtatá. 1832-ben Eperjesen második költészet-tanuló volt, midőn társaival magyar nyelvtanuló társaságot szervezett, s a tagok dolgozatai „Kis Köpönyök” czim alatt egy kis emlékkönyvben maradtak fenn. Bevégzvéen iskoláit, magát hivatali pályára szentelé, de a Corpus Juris mellett, keble sugalmait követve, a költészet műzsájának is áldozott. Sárosy Gyula már költői pályájának kezdetén a nyelvészet terén is kitünt, miről tanuságot tesz „Nyelvészke, vagy a magyar nyelv főnehézségei, szabályokban, párbeszédekben és példalapokban” mely Kassán 1837-ben látott napvilágot, s általános figyelmet ébresztett, ugy hogy az araeopagi szerepet vivő „Figyelmező” is dícsérettel emlékezett, a négy ivnyi munka szerzőjének kitünő képességéről. Sáros vármegye közszer-

teti aljegyzője volt 1839-ben, midőn házasságra lépett Helvety Arnoldinával, kit azonban szerető karjai közül a halál, egy évi boldog együttlét után, elragadott. Vérző szive enyhületet Helikon szent forrásánál keresett, dalolva siratta meg imádott Arnoldináját. Itt kezdődik az ő szenvedésekben gazdag életének emésztő fájdalma. Nem tudott feledni! 1840-ben az aradi váltótörvénszékhez jegyzővé, s csakhamar előadó bíróvá nevezetett. Az aradiak hálásan emlékeznek még ma is az ő tevékeny és hathatós működésére, igazságszeretetére és megvesztegethetlen jellemére. Majd minden közintézet neki köszönheti részint lételét, részint fennállhatását, különösen a helvét hitvallásuak részére, az általa tartott „költői felolvasások” jövedelméből templomot építtetett. Bekövet-



SÁROSY GYULA.

kezvén az 1848-iki év, Sárotyt Pesten találjuk mint a váltó-főtörvénszék előadó ülnökét, midőn már egyszersmind második házasságban élt Vas Paulinával. A bekövetkezett mozgalmas időkben írta „Arany trombitáját”, mely őt roppant népszerűségre emelte. — 1849-ben a kormány által, a pesti váltó altörvénszékhez elnökké nevezetvén, e minőségében erélyesen működött a világsöi fegyverletételig, mely után szegényen és minden nélkül bujdosója lön a nagy világnak. Három évi küzdelemteljes bujdosás után elfogatván: halálra és vagyon elkobzásra ítéltetett, de kegyelem után két évi fogságot szenvedett Königráztben, mely után kiszabadulván, Pesten tartózkodott, s kiadta „Az én albumom” és „Költemények” című műveit. Majd 1859-ben ismét elfogatván, két évi Budweisben történt belebbezése után 1861-ik év január havában szabadon bocsáttatott. s a Sarkady István által szerkesztett „Trombita” című lap vezére lön, melyben töle maradandó becsü költemények jelentek meg.

Itthon nyolcz hónapot testileg és lelkileg —

A kiállott sok szenvedés, a nyomor és legedesebb viszonyainak sorsteljes megszűnté agyrendszerét támadták meg... Emlékeztében egy sötét világ támadt, szívet és lelkét emésztő gondolatok marcangolták, mint villámtepte tölgy többé nem volt képes virágokat teremni... Ne bántsuk az ő nagy és szent fájdalmait... Legyünk iránta igazságosak és ne ítéljük el szenvedélyeit, melyek rajta uralkodtak, de nemesebb tulajdonait meg nem győzhették... Csalódás azt hinni, hogy Sárosyt a sors megtörte. Ő felül állt azon, de egy láthatatlan végzet az élet összes fájdalmával sújtotta agyon!

A haza és irodalom méltán gyászolja és siratja őt, mert benne egy tántoríthatatlan hű fiát s egy erőteljes költői tehetséget veszített el, mely legdrágább kincsét korán a sirba vitte magával.

Elhagyottságában, nyomorában hű kezek ápolására talált, melyeknek áldozatteljes gondosságát lehetetlen itt a haza színe előtt nyilvánosan el nem ismernünk.

Hagyjátok őt aludni fájdalmaival, nagy szenvedéseivel...

Aldás és béke lengjen sirja fölött!

### Erdős-hegyes hely.

(Májusban)

Erdős-hegyes hely ez, a hol én most lakom,  
Azaz, hogy egy föléd erdő köríti be,  
Gondülő bor terem másutt az ormokon,  
Egész tündér-ország ez a hely, kicsibe!  
S én itt úgy éledek, magamat úgy látom —  
Madár zeng, fészkel a szomoru-fűzagon...

Középen a falu szelid völgyön terül,  
Hó-fehér házikók két sora fejezik,  
Mint gyolcs-mezű lánykák, ha nézed messziről...  
A kike az anyok gondosan fejérik.  
Leánynak, ám ha jó, mátkája is akad,  
Gyümölcsták hűsítik be a háztájakat.

S miként az anyagond megörzi a lánykát,  
Hogy szűz erényit a világ meg ne sértse:  
Erdők s hegyek itt a kilátást elállják,  
S csak a torony talál néhol egy-egy részre;  
Az is, mint az ének — bár hangja szétterül —  
Az ég felé tör, a föld páraín felül.

Virágos rétein patak szökemlik át,  
Mint szerelmes szívből egy édes gondolat,  
De mint a szökevényt, ime megállíták,  
Azaz, hogy megy, hanem alig-alig halad;  
Szegény patak, habár még erősebb volna!  
Malomkerekekhez befogott a molnár!

S hogy jár a kis patak! — habokra tépetik!  
Melyet hajtott vala, — a kerék tépte szét!  
Igy jár az többnyire, ki — sokszor évekig —  
Közölyre szenteli szívet és lángeszét!  
Hahogy valamiképp innét kihentereg, —  
Tovább szalad miként a megezibált gyerek.

Megszólt a harang, síva-ríva jajong,  
Erdőt-hegyet betölt ábrándos siralma,  
Rá búgva gerle nyög, bánattól csügg a lomb; —  
Benn a faluban egy leányka van halva...  
Amott a temető árnyas hegyoldalban,  
Minden bokrán madár, — minden bokrán dal van.

Temető és halál!... talán kietlenít?  
— Elűzi a varázst, a kéjes érzetet?...  
Kietlenebb: hogy én e bájos völgyben éltem,  
A gonoszok miatt, majd étem elveszek!  
Elmerül a sajka, terhétől a vizen, —  
Érzem, hogy a nyomort nem sokáig viszem.

Oh, csak kergessetek, sötét kaján lelkek!  
Könnyű a csalógányt üzni a héjának;  
A temető árkan átjöni ha mertek —  
Csak bátran, a sírúkn, ellent oh nem állnak!  
Sírom virági közt ha fénybogár viraszt:  
Tapodjátok, hiszen életörömem az...

Börzöli Gábor.

### Pusztaszer.

Régi dicsőségünk, hol kézel az éji homályban?  
... Rejtud sűrű fellegek és a  
Bús feledékenység asszorítan alásja lebegnek.  
Hol vagyon, s ki merész ajkát hűdi dalnak érezte,  
A riadó váz mélyszegét fölveje szavakal,  
S keső szárad után, méltán látassa vezérlő  
Párducos Árpádot s hadronó népe hatalmát?  
Vörösmarty.

#### I.

Harmincz év múlva ezer év lesz betöltve, mióta Árpád fejedelemi vezér a magyar nemzetet a mai Magyarország északi határára e szép hazába vezetvén, mintegy hét évi folytonos hadjárat után, ősenek Attilának örökét a nemzet vére hullásával Kárpátoktól Ádriáig meghódította. Boldog ifjak ó ti reménye a nemzetnek, fogadjátok szívesen a figyelemzetést azoktól, kik hanyatló életkoruknál fogva egy nemzeti örömmünnepet, dicső őseink beköltözésének ezredik évét megérni nem reménylhetik, — hogy azt ti a nagy ősök emlékéhez méltólag megüljétek.

Midőn honalapító Árpád, a magyar Mózés, vezérlete alatt Kr. ur. sz. után mintegy 891-ik évben őseink a Kárpátokat meghaladván, a mai Magyarország rónáin megérkeztek, ott a velük jött orszokot letelepítvén, az egész költöző nemzet a Bodrog és Tisza között megállapodott. Ekkor Duna-Tisza közén a bolgár nép egy szakadékanál fejedelme Szalán uralkodott; Tiszántul Marót főnöksége alatt kazar nép honolt; Dunántul Szvatoplug fejedelem alatt szlávok, mint nagy Morvaország alattvalói laktak.

Alpáron, a Tisza jobb partján még ma is fennálló dombon helyezett várában székel Szalán, ki értesülvén arról, hogy Árpád Erdélyt, a Vágvidéket és Tiszamelleket a Zagyváig meghódította. féltvén birodalmát, a görög császárhoz és Simon alduai bolgár nagyfejedelmhez folyamodott, őket a magyarok ellen segítségül híván: ezek nagy sereget küldöttek, mely Szalán hadaival Titelnél, a Tiszának Dunába szakadásánál egyesült, — és ekkor Szalán nekibátorodván, követi által Árpádnak meghagyta, hogy az ő országából rögtön kitakarodjék, különben haddal fogja visszakergetni; de a magyarok egész sereggel a Zagyvától megindulván, a mai Nagy-Körös város határában levő Tetetlen halom és Tisza között táborba szállottak, azután a Tiszapart hosszában haladván, Alpár síkjára értek.

Szalán hármas hadserege itt táborozott. Kecskemét város tözsomszedságában Alpár mezéjén, Kr. ur. sz. után 893-ik év tavaszán vivatott a csata, mely két nemzet sorsa fölött határozott, e csata eredménye föltételezte Árpádnak és nemzetének az új hazát vagy földönfutóvá létét. A hatalmas csata napjának hajnalán Árpád seregeit fölállítván, Bogát fia Bölcs fölemelte a nemzet zászlaját s Tas fia Lél megfúván hadi kürtjét, a magyar sereg az előcsapatban álló görögökre rontott, — Szalán megfutott és Nándorfejérvába menekült, vert hada pedig a Tiszának szorítottott, melyet meguszni nem bírván, nagyrésze bevesezett.

Árpád és hadai e győzelem után, valószínűleg azon tájon, hol a megszalasztott ellenség hadai semmivé tétettek, Alpáron alul mintegy négy mérföldnyire, ugyancsak a Tisza jobb partján, Körtvélytő és Gyümölcsegy erdő mellett harmincznégy napig időztek, hol a fejedelmi fővezér nemzete főbbjeivel tanácskozván, rendezték az országot, és törvényeket alkottak a haza szolgálata, vétkesek megfenyítettése s igazság kiszolgáltatása fölött, a helynek, hol e szervezés történt, honi nyelvünkön szer lett neve s mai napig így nevezetük, — mely helyet Tiszától Bócsáig s Körtvélytőtől Alpár homokáig, Árpád vezér Óndnak, Ete atyjának adta, kitől a Kalán és Kőlcsei nemzetség származott. Ond fia Ete pedig néhány év múlva nagyszámu szlávokat gyűjtvén, a mai Szentcsanak várossal átellenben levő Böldi rév és Alpár között igen erős földvárat építettett, melyet a szlávok saját nyelvükön Csorogránának, azaz fekete várnak neveztek. Ez a mai Csongrád város.

Második Béla király névtelen jegyzője, ki a honfoglalás után mintegy harmadfélszáz évvel későbbben élt és irt, — a ki eddig fölfedezett hazai történetíróink között legrégebb és leghitelesebb, mert az ő korában még közkezen forgott nemzeti krónikák és vitézi versekbe foglalva énekelteni szokott monák, a hazai történetírás eredeti forrásokat szolgáltatott, — s a mi hitelességét leginkább igazolja, az általa megemlített helyek, folyók, vidékek halmok és hegyeknek utána sok száz év múlva is, a megirt körül-ményekkel pontos megegyezése, — e névtelen jegyző munkájában a magyar nemzet honfoglalási történetének e szakasza s a legelső

országgyűlés színhelye Szer, mai köznéven Pusztaszer, fentebbiek szerint adatik elő.

Ne panaszkodjunk, hogy őseink a nevezetesebb történeti helyek emlékeit örökíteni elmulasztották; ezen panasz fölületes, vagy épen alaptalan: olvassuk Béla király névtelen jegyzőjének könyvét a Magyarok tetteiről, melyet Szabó Károly tudós polgártársunk mult évben felvilágosító jegyzetekkel az eredeti latinból magyarra átfordított s melynek idejekorát és hitelességét Podhradzky József tudományos buvárlatokban megőszült hazánkfia nagybecsű történeti jegyzetekkel a folyó évben megírta és értelmezett; vessük össze ezekkel a dicső magyar királyok későbbi okleveleit, és belátni fogjuk: hogy e haza szent földén minden lépten nyomon őseink dicső emlékeivel találkozunk; de itt az alföld rónáin, hol a szégyenítő török uralom 150 évig irtotta nemzetünket, az elmosódott emlékekre a hálás utódokat figyelmeztetni szent kötelesség.

Árpád honfoglalásának befejezése után épen száz év múlva lépett Magyarország fejedelmi székére a honszerzőnek dédunokája s Kr. ur. sz. után 1000-ik évben a szent korona felvételevel Magyarország apostoli első királyá s szent István, ki a magyar nemzetet erős akarattal és törhetlen buzgósággal keresztényen hitre térítvén, az országot egyházzakkal és monostorokkal behintette: nem feledkeztek meg őseink a honszerzés nagy munkájának s legelső hongyűlésnek örökemlékü színhelyéről, — a Tiszavidek röpant rónáján, első szent királyaink kegyeletéből nagyszerű apátság emeltetett, mely ötszáz éven át virágzott, és miután a másfél századig tartott török uralom alatt elpusztult, a boldogságos szűz Máriáról nevezett Szeri Apátságának nemcsak templomüledékei daczolnak ma is a pusztító viharokkal, de annak czime, mint egyházi méltóság (Abbatia B. Mariae Virg. de Zeermonstra) maig is fenn van a váci püspökmege kebelében s e vidéket Árpád fejedelem után kevés hián hatszáz évig Ond vezér fiának Ete vezérnek leszármazottjai, a Kalán nemzetség utódai bírták.

A szeri apátság nevével találkozunk először Kr. ur. sz. után 1233-ik évben, midőn második András király több egyházat az országos kincstárból segélyezvén, ennek részére évenként ezer darab kösöt rendel adadni. — Ezután kilencz év múlva bekövetkezett nagy tatárjárásban kétségtelenül elpusztulnia kellett; de a nagy romlás után hat év múlva találkozunk az Ond és Ete vezérektől származott Kalán nemzetség tagjaival, kiknek egyike Nána a pécsi káptalan előtt megveszi Baranya megyében a dunaparton levő Csele nevű birtokot; ez a Kalán-nemzetségből származott Nána birtokos főur ismét nyolcz évvel későbbben 1256-ik évben negyedik Béla királytól engedélyt nyer arra, hogy mivel gyermekei nincsenek, maga és neje lelki üdvösségére s a b. monostora javára minden birtokairól szabadon rendelkezessék. Ezen királyi engedély erejével Nána az 1257-ik évben a neje részére, ki néhai Mózes nádor leánya volt, átadja Baranya megyében levő Sámód nevű birtokát. Kilencz év múlva 1266-ik évben kelt királyi jóváhagyás mellett, ugyanezen Nána ur, kiról a királyi levél nyilván mondja, hogy ő a Kalán nemzetségbeli Pózsa ur fia, minden birtokát a Nyulak szigetében levő apácakolostornak átadja, de ki hagyja azok közül Csele helységnek azon részét, mely az ő szeri monostorának tulajdona. Az itt elszámolt birtokok nagybárá Pest, Csongrád és Baranya megyékben voltak s azok neve igazolja, hogy még ekkor is Szer környékén a Kalán nemzetség többi tagjai nagy terjedelmű földet bírtak. A szeri monostor még 1274-ik évi oklevélben is előfordul, mint a Kalán nemzetségbeli Pózsanak fia Nána ur tulajdona; de arról későbbi adatok hiányzanak; azonban Szer mint birtok és népes helység tovább is a Pózsa-család birtoka marad. Így nevezem a családot, mert valamint a fentebb idézett 1266. és 1274-ik évekről oklevelekben Nána ur Pózsa fiának mondatik, ugy a következő századokban is e család minden tagjai vezetéknevén mindig Pózsa fiainak neveztetnek, mi egyenesen a Pózsafi nevezetet értelmezteti.

1326., 1407. és 1415-ik években Szer birtokosai a szomszéd Tömörkény helységben lakott Pózsaifiak perelnek a Garam melletti szentbenedeki apáttal a szintén szomszéd Csány helység határa fölött. 1389-ben Zsigmond király eltíltja Szer birtokosait, hogy a sáregyházi uton Félégyháza felé Budára utazó szegedi polgárokat utvámmal terhelni ne bátorkodjanak. A Pózsa-család melléknevét is Szertől vette fel. Szilágyi Mihály és testvére Szilágyi Erzsébet az özvegy Hunyadiné, midőn 1458-ik évi jan. 12-én Gara László nádorral Hunyadi Mátyás királylyá választatásig

iránt szövetséget kötnek, abban Szeri Pózsa István is bennfoglaltatik, sőt ugyanez évi jan. 23-án, a királyválasztás előtti napon, Szilágyi Mihály a maga, testvére az özvegy Hunyadiné s ennek fia a királylyá választandó Mátyás nevében Szeri Pózsa István részére külön biztosító levelet is állittat ki, arról, hogy Hunyadi László meggyilkoltatásában részvétel miatt üldöztetni nem fog.

Ez adatok a Szeri Pózsa-család szilajkodását, de tekintélyét is igazolják. István ur valószínűleg utolsó férfi ivadéka volt e családnak, mert tizenegyz év múlva 1472-ik évben, néhai Szeri Pózsa György leányától egy ünnepélyes óvast találunk a csanádi káptalanhoz benyujtva, melyben Anna asszony tiltakozik, hogy a király Szer és némely csongrád megyebeli birtokokat senkinek se adományozza, Gúthi Országh Mihály nádor és mások pedig azokat a királytól fel ne kérjék; e család nevével ezután csakugyan nem is találkozunk.

Ez időkorban Szer a papi dézmák lajstromában plebániával bíró községnek mondatik, 1476-ik évben pedig Nádasdi Hungor Jánosnak adományoztatván, a királyi adománylevélben mezővárosnak czimeztetik. 1488-ban Parlaghi-család osztozik Szer birtokán, 1517-ben Szer, Dócz, Körtvélyes, Mára, Ellés s több szomszéd birtokbeli osztályrészt Gyulafi László eladja Dóczy Jánosnak. — A mohácsi veszedelem után bekövetkezett török uralkodás alatt Szer birtokosai gyakran változtak, ezek közül csak egy birtokváltozást említek; 1640-ik évig Szer mindig ugy említették mint helység, azaz népes község; ekkor azonban történt, hogy Eszterházi Miklós nádortól felkerik azt közösen Divéki András, Heves- és Pestmegyei jegyzője s Koronkai János ugyanazon megyék táblabírája, és nádori adományzás utján megnyerik, be is iktattatnak; ugyanazon időtájban felkerik azt szintén közösen Voksics Horváth István nógrádmegyei adószedő, Komjáthi Ábrahám ugyanazon megyebeli jegyző, s Jakabházi Ötvös János és Gáspár testvérek s ezeknek is adományoztatván, ezek is beiktattatnak; de mivel a török hódoltságbeli részekben a beiktatás a helyszínen nem történt, a törvény engedélye szerint az távolabbi biztos helyen végzetetett, ennél fogva az imént nevezett adományosok csak akkor látták a hibát, midőn birtokba lépni kívántak, mely ugy történt, hogy az első adományzás Szer nevű birtokra adatott, az utóbbi pedig Pusztaszer nevezetűre intéztetett, — megegyeztek tehát az adományosok barátságosan, ugy, hogy a birtokot háromfelé osztották, s egy része lett Divéki Andrásé és Koronkai Jánosé, más része Voksics Horváth Istváné s Komjáthi Ábrahámé, utolsó harmada a két Jakabházié. Itt jutunk tudomására annak, hogy mint számos község a török alatt, Szer helység ekkor pusztult el, s azóta maig pusztá, neve pedig Pusztaszer.

Pusztaszer 1663-ban már Kecskemét város birtokában volt; a török kiveretésekor azonban felállittatván a birtokigazolási bizottságot (Neoaquistica Commissio), mely előtt a visszaszerzett országrészen levő minden birtokos birtokjogát igazolni tartozott, ekkor a királyi fiskus a régi birtokosokat kiperlette, s a hosszas per lefolyta után Pusztaszer több szomszéd birtokkal együtt, mint a mindszeri urodalom tartozéka, 1733. dec. 4-én gr. Erdődy Györgynek adományoztatott, kitől Kecskemétváros megint rögtön zálogba vette és így birta majd száz évig; 1803-ik évi jan. 3-án gróf Erdődy József királyi jóváhagyás mellett a mindszeri urodalmat Palliavicini örgrófnak eladta, ki Pusztaszerből Kecskemét várost hosszas perrel kiútni törekedett s miután ez nem sikerült, 1827-ik évben a várossal egységre lépett, mely szerint a pusztának felső fele örökül a városnak maradt, alsó felét az örgróf átvéte, — ma is így bírják. (Vége követ.) Hornyik János.

### A Migazzi-kastély.

(Verőce mellett, Nógrádmegyében.)

Budapest közönsége, mióta a gőzöskön történő nyári kirándulások divatba jöttek, néhány év óta saját szemlélete után ismeri a bájos fekvésű s most elhanyagolt Migazzi-kastélyt, — melynek ismertetését és rajzát jelen alkalommal közöljük.

E kies fekvésű kéjlek megérdemlé, hogy illető birtoklói nagyobb figyelemre méltatják, s legalább egy pár nyári hónapot itt töltenének; mert hogy ezen lakot a halhatlan emlékü gr. Migazzi Kristóf volt váci püspök ily czélra építtette, azt valamint az épület szerkezete, ugy a gyönyörű tájék, hová az fektetve van, világoosan mutatják; sőt maga e felírás, mely a bejárás, vagy is főkapu

homlokán egy márványkö-táblán bevésve látható, ezeket tartalmazza:

Pontificium Vaciansium animis,  
Loci amoenitate relaxandis,  
Eorum corporibus  
Aeris Salubritate reficiendis  
Cristophorus Cardinalis  
Archi-Episcopus Viennensis  
Has aedes condidit.  
Et a gentis suae nomine  
Castellum Migazzi appellavit  
Anno Domini MDCCLXVIII.

Ezen kaputól balra, egy árnyékos erdődomb oldalában készült tekézőhelyre találni, hol vasárnaponként a verőzei tisztesebb polgárok s olykor a kastély látogatói szoktak mulatni; jobbra fekszik a kastély, melynek előcsarnoka feketére festett léczkerítéssel van elzárva; földszint több tágas szoba, éléskamra, nagy konyha, és emellett a vadász lakása van. A csarnok jobb oldalán egy nagy ajtó a pinczébe való bejárást fedi — bal oldalán igen kényelmes kőlépcsőkön juthatni az első emeletbe. Itt egy előszobán keresztül jő az ember az elég tágas és magas ebédlőbe, melynek közepén egy ajtó egy vasrácsozatu erkélyre vezet, innen a természet remkeit szemlélni, ugyanis: a nagyszerű Dunát körülíró magas vértesi, visegrádi, n. marosi, és szokolai hegyek közt fekvő apróbb s nagyobb dombok, bujaszántóföldek, kies rétek, s ezeket környező patakok, szőlőhegyek nemkülönben a kanyarodó, két ágra szakadt szöke Duna, és ennek partjain fekvő Bogdány, Visegrad, Nagy-Maros helységek — a két Duna közé szorult Kis Oroszi s Dunán innen a közel fekvő tiszta kis helység Kis-Maros — a pompás vasútvonal, és ezt díszítő nagy hidak, — Gimli-csárda, ennek szomszédságában patakalmok, és ezeknek kellemes zugású vizesései — felséges látványt nyújtanak.

Az ebédlő jobb oldalán van még egymásba nyíló három nagy szoba, a másodiknak szegletén van egy gömbölyű ablak, mely szintén pompás kilátással kecsegteti a természet barátját; a harmadik szoba ablakai az erdő felé igen regényes kilátást mutatnak. Az ebédlő bal oldalán egy nagy mellékszobán keresztül menve találjuk a hálószobát, s ennek szomszédságában levő kis szobából, egy nagyszerű ablak nyílik a kápolnába; a kápolna nem nagy, de csinos, rendes padok vannak benne, s az oltár Nep. sz. János tiszteletére van emelve, kinek a prágai hidról a Moldva vizébe való vettetését ábrázolja az oltár feletti puszta falra festett kép. A szentély boltozatán Migazzi kardinális családi címere látható ezen körirattal: „Christophorus Card. a Migazzi Anno 1774.” tehát hat évvel később készült, mint a főkapu. — Az első emeletből csigalépcső vezet a padlásszobákhoz; itt még tizenkét kis szoba, és egy nagyobb találtatik. Sokan úgy vélekednek, hogy ezen kas-

tély nem csupán kéjlaknak volt szánva, hanem hogy a váci növendékpapság a nyári tanszakot itt töltendő, ezek szerint a 12 kis szoba ezek lakásaul, s a nagy szoba iskolául szolgált volna; az első emelet a püspök részére, az alsó szobák pedig a tanítóknak lettek volna szánva. — Annyi bizonyos, hogy ezen célnak is megfelelt, sőt igen nagy kár, hogy ezen kedves hely oly árván, s elhagyatottan hever, midőn rendeltetése épen ellenkezőt igényel. Beszélnek, hogy gr. Nádasdy Ferencz, volt váci püspök, midőn a váci széket elfoglalta, az első évek valamelyikén, a böjti szent napokat ezen kéjlakban szándékozott eltölteni; azonban itt tartózkodása után néhány napra a püspök saját négy lovas fogatán egy fiatal embert hoztak ki Vácra, ki a püspökkel kívánt beszélni; bejelentés után bebocsátatván, magát gróf Wrba, akkori kincstári elnök fiának adta ki, a püspök nem ismerte a fiatal embert, s kérdezte: hogy mi célból jött ki hozzá? Ő, ugymond, utazik, s már számításán kívül kifogyott a költségekből, Bécs még távol van, kéri tehát ő mlgát, hogy egypár száz forinttal segítse ki, míg haza ér. A püspök gyanította, hogy iparlovaggal áll szemben, szabadkozott, hogy ő ezen magányba a böjti szent napok eltöltésére jött, s arra nem számított, hogy itt pénzre lesz szüksége, azért csak néhány forintot hozott magával a végből, hogy ha valami gyámoltalan szegény idevetődne, nyujthasson neki; e szerint kénytelen engedelmet kért, hogy a kívánt összeggel nem szolgálhat; de az uracs nem hagyta magát könnyen elutasítani, hanem ellenveté a püspök állításának, hogy az nem lehet, hogy oly nagy ur egy

Migazzi kastély.

pár száz fíot ne hordana magánál, azért ne is vonakodjék, ő becsületére fogadja, hogy vissza fogja téríteni. — A püspök ismétlé állítását, mire a követelő alkudni kezdett, annyira, hogy a püspök kénytelen volt tárczáját föltárni, és megmutatni, hogy nincs több valami 25 vagy 30 db. váltóforintos bankójánál, kijelentvén egyszerűs mind, hogy ha a grófnak e csekélységgel szolgálhat, szívesen átadja, mit ez azon kijelentéssel, hogy ha több nincs, ezt is elfogadja, átvett; magát ajánlván felült a kocsiba, és visszahajtott Vácra.

A püspöknek sehogy sem tetszett ezen váratlan látogatás, s azon kezdett aggodni, hogy az urfi még kocsiját, és lovait is magavévé teheti, azért rögtön lovas huszárt küldött utána, ki azonban csak akkor ért be, midőn az iparlovag a hintóból leszállt volt s elvesztett anélkül, hogy nyomára jöhettek volna.

Ezen kaland után másnap a püspök visszament Vácra, és azontul nem volt kedve többé hosszabb ideig tartózkodni Migazziban.

Ugyan ezen püspök idejében még az első emeleti díszes szobák illő butorokkal voltak ellátva, de most már csak itt ott találni egy

avitt darabot. Több darab régi festésű táj- és arckép szétszórva és szándékosan megrongálva hever, melyek közül kitűnő volt Mária Terézia királyné jól talált arcképe, ez még most is meglehetősen karban van.

Néhány év előtt a mostani hercegprímás is itt töltött egy pár hónapot, mely kis idő, állítása szerint egészségére nézve jó befolyással volt.

A kastélyba vezető kaputól balfelé kezdődik a volt vadaskert kerítése helyett készült sáncz, mely a réteken által a hajdani fűrészmalom romjaig, innen az emelkedő nagyerdős hegy tövéig észak felé az elhagyott kőbánya aljaig terjed, innen a réteken keresztül napkeletnek fordul az ugynevezett eresztényi erdőig, melynek szélén délre kanyarodik, s le a kastélyig nyúlik. A keleti oldal nagyszerű vízrohanásoknak van kitéve, azért itt nagy darabon kőfalkelet áll, többi részét leginkább földsáncz jelöli. Ezen egész kerület, mely az 1848-ig létezett vadaskertet foglalja magában, körülbelül félórányi kiterjedésű, nagyobb része magas fákkal benőtt hegyes erdő, de van benne igen szép laposság is, melynek előrése nyugat felé mintegy 5, a hátulso része, az ugynevezett nógrádi kapuig, körülbelül 4 holdat tartalmaz. A most érintett nógrádi kapunál folyik be egy kis patak, mely rendszeren kevés vizet foglal magában, de hóolvadás, vagy zápor-esők alkalmával a Nagyszál, Szokola, és nógrádi hegyekből összpontosult viz nagy rohammal tör be, és elárasztja a vadaskert laposabb helyeit.

A patak különben a vadaskertben két ágra van vezetve, egyik ásott része a hegyoldalban létezett fűrész malomhoz volt igazítva, de a fűrészmalom elenyészésével ez is elhanyagoltatott; a másik ága természetes ágyán hagyatva a vadaskerten keresztül a patak malmokhoz, onnan pedig a vasuti töltés alatt a Dunába folyik. A vadaskert északi oldalának lapályán, egy hajdani halastónak helye is látható, most füvel van benöve. A laposságban ez előtt számos, most már csak kevés gyümölcsfa, és a patak árkan keresztül vezető fahidtól a kastély felé, igen öreg s már veszendő diofa sétány van, ennek végén a hegyoldalban egy mult évben készült, s gyöppel kirakott jégverem igen jó helyen áll. Nagyon rebesgették, hogy a mostani váci püspök tehén-majorosságot (Schweitzerei) szándékozik itten létesíteni, de már alig lesz valami belőle, mivel rögtön elhalgattak vele.

Ugyan ezen Migazziféle vadászlakban történt, pár évvel ezelőtt, hogy a vadász, öt élő gyermeknek atyja — szerelemféltésből nejt meglötte, ki csak másnapra halt bele, magát pedig egy nagy konyhakéssel gyilkolta meg. A szerencsétlen asszony kimultáig eszén volt, égre földre esküdött, hogy férjének gyauja alaptalan s hogy ő büntetlenül hal meg; de mégis kéri a jó istent,

és az embereket, hogy férjének kegyelmezzenek meg! Szegény, nem tudta, hogy ez magát megölte. . . s előbb jutott az ítélő bíró elé, mint ő.

Bocsánatot kérek, hogy ezen kedves hely leírását szomorú történettel végeztem; attól ne idegenkedjenek, mert annak csak emléke maradt fel, midőn a pompás kastély, és gyönyörű vidéke, most is élnek, s vendégszerető birtoklójának belegegyezésével, szívesen fogadnak el, látogatókat!

Arvay József.

## Mária - Besnyő.

(Búcsújárási hely.)

Pesttől négy mérföldnyire északkeletnek, a kassai országot mellett, Gödöllőhöz félórányira fekszik a *Besnyői puszta*, melyet búcsújárási helye tesz nevezetessé.

A táj, melyet e tér elfoglal, rajzunk által híven van föltüntetve. Az országot mellett elől áll az egyház, ehhez hozzáépítve van a kolostor, mely megett gyönyörű fekvésű kert díszlik. Az egyház körül ősi szilfák emelkednek, karsu derekaikkal s gazdag koronáikkal védve azt az idők viszonyosságai ellen; s ezen kis völgy körül regényes hegyek s halmok domborulnak, borterelő venyigékkal vadalkodó erdő sötéte által még inkább kiemelve az egyház fehér falait; — oly szerény, oly kedves regényességű e táj, hogy az ember ajkait annak szépségei önkéntlenül imára nyitják föl, melyben dicsőíti az Istent, ki azt teremté. Igen jól van megválasztva a hely: ide csakugyan templom illik. — Századokkal ezelőtt sokáig templom állott itt, de elpusztultván az, három századon keresztül csak kormos romjait mutatá a szent épületnek, a midőn 1759-dik év tavaszán gr. Grassalkovich Antal elhatározá, e helyre *szűz Mária tiszteletére* kápolnát építeni. A templom romot szétbontották s az e munkával elfoglalt kőművesek egyike, álma következtében a fő-oltár helyén kutatván, ott egy négy hüvelyk magasságú, csontból faragott Mária szobrot lelt, a Krisztus gyermeket tartván ez karjain. Ezt a gondviselés különös csodájának vélték, a szobor hosszu évek során keresztül épen megmaradt, s az most a főoltárt díszíti, miután a két rajta lévő fejre gyémántfénykoszorút készítettek, melynek köveit gróf Grassalkovich Antal s gróf Klobussiczky Terézia jegygyűrűikből vétették ki 1770-ik évben. Ezen szobor most egy csinos és nagy ezüst szekrényben a főoltáron áll. Az ezüstszekrényre gróf Migazzi Kristóf bibornok s váci püspök emléket vésetett, melybe Grassalkovich gróf iránti tiszteletét foglaltatá.

Mária-Besnyő.

1761-ik évben a kápolna már föl volt építve, s azon év au-

gusztus 15 én fölszenteltetett s ezen nap Mária menybemenetele a hely fönnépévé fogadtatott el; az istenitiszteleket három lelkész teljesíté, de 1763-ban a gróf a kapuczinus szerzetnek adá általa a kápolnát s a rend számára kolostort építtetett, s az említett szerzet tiz tagja most is lakja azt. 1768-ban pedig a kápolna elé (mely az ives boltzatrészt foglalja el) azon szép tornyos templomot építteté az alapító.

A Mária-szobrot csudatevőnek találták, minek következtében az egész nyáron át számos búcsújáró látogatja meg a helyet. A pestbudaiak pünkösdkor szoktak ide rándulni.

Hogy mily számosan látogatják e helyet, onnan látszik, hogy volt nap, midőn tizenegyezeren győntek meg az egyházban.

Az egyház közelében azon dombtetőn, honnan rajzunk véteztett föl, egy ősi szilfa emelkedik, melynek odvába gyűlt vizét a búcsújárók messzevidékekre elhordják s szemfájás ellen gyógyszerül használják. Az egyház belseje csinos, egyszerű, ámbar az oltár körül számos, a búcsúok által hozott képek vannak fölragasztva. A két mellékolár csinos képpel van ellátva.

A szerzet tagjai már készülnek, a kolostornak századéves birtolását megünnepelni.

Lappa Péter.

### Déznáról Kalugerig.

Természettudományi gyalog séta.

(Vége.)

Ezek után lássuk további utunkat. Fölfelé menvén, jobbról és balról az erdőt nagy részben kivágva találtuk, de nem egészen, úgy, hogy itt ott a fiatalabb fákat meghagyták. Ezek között a levágott fatörzsekök ujonan kezdtek hajtani, és így bokros, félig tisztás, félig harasztos hegyoldal támadt, mely főleg a napkeleti részen gyönörű virányt tüntetett elő, mert ez egészen arra való helyiség, hol mindenféle éves és évelő virágok buján tenyésznek és különféle színezetű és alakban kecsegtetik a szemet. Nagy számmal találtam itt földpe-tarnicsot, lószemszilvát, enyves-zsályát, csombort, fintort, linkát, többnemű foganóttet, szélkacsékat és szebbnél szebb csemetyükeket. Nehezemre esett a hegyremászás, mert már jóformán elsoktam az ilyesmitől, örökös lapályon lakván, de a sok szép virágok, a mint a szélől lengedeztek, barátságos mosolylyal iparkodtak földeríteni; az égnek átlátszó kék boltozata, a tiszta lég és az egyes fák tekintélyes sudara s a zöld harasztok komolyan megható tekintete bátorságra és kitartásra intének.

Vége felfergődünk a hegy tetejére, de most láttuk, hogy köröskörül még magasabb csucok emelkednek, majd völgynek menének és ismét fölfelé, egész láthatárunkban kúpidomu hegyek és gömbölyded medrek mint völgyek, változatos panorámát képezének, épen mintha a Balaton vizét különemű szelek, majd kisebb majd nagyobb, változatos hullámokban megtánczoltatják.

Ezenkívül majd erdőkön mentünk keresztül, majd gyönörű réteket értünk, melyeket épen ekkor dalogtató földművesek kaszáltak. Másfelé még lábom álló buzát találtunk, most augusztus végén, midőn nálunk, a Bánságban már jóformán elfelejtették az aratást, de még a nyomtatást is nagy részben elvégezték.

Hosszas gyalogolás után felértünk az óriás Moma hegyre, mely Arad és Bihar közt határ és vizvélék. A mint e hegyről igen meredek uton egy mély és szűk völgybe leérkezünk és a gyönörű bükkök árnyában haladunk, egy kedvesen mormoló hegyi patak uti társul szegődött hozzánk. Számatalan apró forrás jobbról és balról e patakosa vizét sietett öregbiteni. Mi is egy ily forrásból merítve jó nagyokat ittunk, szomjunk oltására, és haladtunk tovább, egyszer csak föltűnik nekem, hogy a mi kedves utitársunk, a csörgeteg, rögtön elhallgatott; de nemcsak hogy füleinket nem érte a csermely bájos zugása, de szemünk elől is eltűnt, pedig a völgyet, melyben folyt, el nem hagytuk. Megálltam és kérdém, hogy hová lett a patak, mire vezetnek egy, a hegy oldalán, sűrű falombozattól félig eltakart barlang szájára mutatott, jelentvén, hogy az éra óda belefolyt és ott elvész.

Visszamentünk tehát, hogy e tüneményt közelebről szemügyre vegyük. Ily vad, és emberektől ritkán járt vidéken persze a lejárási megfélemlítés bajos volt. Leomlott kőszikladarabok, félig elrothadt fatörzsekök, esővíz-zuhanások által összehalmazott levelek, iszap, homok s több eff. nehezíték a barlangba való bejuthatást, mely mindössze is csak egy pár ölnyi térségű volt. Mind-

járt jobb oldalt a bejárásnál egy sziklarepedést vettünk észre, talán ökölnyi teriméjűt, melyből hideg szél fújt kifelé; bal oldalt, szintén közel a bejáráshoz lefelé irányozva, egy másik sziklahézag volt, és ebbe bujt alá csörge patakunk, eltűnt, hogy ismét a hegy nyomrában elrejtve folydogálván, távol innen újra napvilágot lásson. Az ilyen vízfelfogó helyeket *katabothráknak* nevezik, mi annyit jelent, mint *folyam- vagy pataksüllyesztő*. Sem e kis patak-nak, sem a barlangnak neve nem lévén, az utóbbit *Jókai-barlang-nak* kereszteltem, minthogy ő is járt e helyen és sok szép természetüneményt leirt már. Egy másik, hasonló, de nagyobbserű és feltűnőbb ily csermely-süllyesztőt Maszák Hugo ismertetett e lap olvasóival, midőn a Vas. Ujság 1759-ik évi 28 és 29-ik számában oly fellengző, oly plastikai s megható modorban írja le a *toroczkói-völgyet* Erdélyben. Ő „buvópataknak“ nevezi, mely szintén egy sziklaüregben vész el, de már 1000 ölnyi földalati bolygás után Szolcsva helység végénél egy 10 ölnyi magas és 3 ölnyi szélességű göthivalaku barlangnyíláson ismét napvilágra jő. Az elbuvó patak-uk újabb megjelenésüknél *patak vagy folyamtőnek* nevezetnek (kephalaria). A leghíresebb ily nemű pataktól, mely nemcsak természeti szépsége és nagyszerűsége, hanem azáltal is lett nevezetessé, hogy az olasz költő Petrarca itt merengett Lauráhozi szerelmében, a Vaucluse forrás, melyből az azonnal hajókázható Sorgue folyó ered.

Onnan tovább haladva, egy véghetetlen mogyoró-erdőn kellett keresztül mennünk, ugysis az egész vidéket roppant sok mogyoró-bokorral találkozik az utas, de itt már Kalugerhez közeledve, nem lát az ember mást, mint mogyorót. A mogyorószedések is épen ideje levén, számtalan gyermeket, lányt és asszonyt találunk, kik vigan dalolva zsákokra rakták a tömegtelen mogyorót.

Közeledtünk végcélunkhoz, és egy magas hegy tetejére érve, lábunk alatt láttuk Kaluger helységét. De ezen túl egy széles völgy látszott elvonulni, melyben, mint mérföldekre elható láthatárunkban, több helységet szemléltünk, magasabban kinyuló és fehérlő templomtornyakkal, ezen kis térségben tul pedig az erdélyi hegyek égbe nyuló ormai felséges hátrészt képeztek.

Midőn e magaslatról az egész vidéket áttekintettük, szemünkkel azt a helyet kerestük, hol az úgynevezett *dagadó forrás* lehetne sejtettünk. Vége kalauzunkat kérdeztük, hogy merre, és mennyire van még azon hely, mely mai fáradalmas utazásunk végpontja, mert délfelé járt már az idő, éhezni kezdttünk és már jóformán el is fáradtunk. De a mi vezetőnk csak Kalugerig tudta némileg az utat, s így kénytelenek voltunk a falu végén egy cigány asszonyt fogadni, ki a mondott forrásig bennünket elvezessen, mert többektől, kiket kérdeztünk, azon választ nyertük, hogy a mondott forrás oly elrejtett és minden fő-uttól távol eső helyen van, mikép a legrészletesebb magyarázat után sem tudnánk vezető nélkül oda jutni. Ugy is volt, mert utunk még egy jó óra hosszát tartott, és pedig járatlan ösvényeken, hegyen, völgyön, erdőn s mezőn keresztül, úgy, hogy biztos visszajövetelre is Ariadne fonalára szorultunk volna. Mindazáltal nagyon igénytelen helyiség volt az, a hová jutánk, s mely a titkos forrás, mint kincsét rejté. A csalóagnak is igénytelen a külseje, talán azért, hogy bájos zengedése egész figyelmünket birhassa, mely tarka színek vagy a külső alaknak szépsége által tán szórakozott lehetne. Az erdőségnek közepén valánk s egy meglehetősen tág katlanforma völgybe kellett leszállanunk. Szívem dobogott, midőn a cigánynő mondá, hogy immár itt vagyunk. A forrás épen indulóban volt, s hozzánk elható csörgedezése valami titkos varázsszal érinté hallásomat. Mig a hegyről leérkeztünk, már ismét hallgatag volt minden, a forrás elapadt s csak a szikla-nyílás tátongott előnkbe, melyből a sajátos forrás újból s nem sokára meginduló vala. E forrásnak, \*) melyet itt dagadó forrásnak is neveznek, az a sajátosága van, hogy időszakonként megered s ismét elapad. Ezen időszakok igen rövidek,  $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$  órai szünet után megindul a víz, hanem folyása csak 2—3 percig tart, s azután ismét megszünik. Most épen szünet volt, mi tehát leültünk a nyílás körül, mely legfeljebb egy lábnyi széles és 2 lábnyi magas, a háromszöghöz hasonló sziklahasadékból idomított. E nyílás előtt, szintén kősziklából egy, a természet által kivájt teknőforma mélyedés van, melynek legkülső oldalán egy kivágás látszik, melyen, ha a forrás megdagad, s illetőleg megindul, a fölösleg viz, melyet a teknő meg nem

\*) Rajzát lásd a V. U. ez idei 15-ik sz. a 172-ik oldalon, balról.

birt, lefolyik s vagy 3 ölnyi távolságban egy kis zuhataggal emeli e ritka látvány érdekességét.

Minden csöndes volt körülöttünk, ősznek indult már az időszak s így az erdei madarak éneklése sem hallatszott. Mindnyájunk szemei a sziklanyílásra voltak szegezve, szintén elfojtott lélekzettel várva a forrás megindulását. Azt hallám azelőtt, hogy földalatti nagy csörtetéssel s zugással jelenti jöttét e víz, én tehát erre várokozám, és annál nagyobb volt meglepetésem, midőn a forrást a legkisebb zaj nélkül látam előbugyogni. A fent említett kis kőszikla-medence nem engedi, hogy a forrás mindjárt tovább csörgedezzen, s annál meghatóbb látványt nyújt az, hogy a víz minden nesz nélkül, de igen gyorsan árad, míg e medence megteleik, a mikor aztán az említett résen áttör, néhány lépésnyire csendesen folyik s itt egy kiálló kősziklán által, mint zuhatag, legördül s úgy szökdel alá a völgyben.

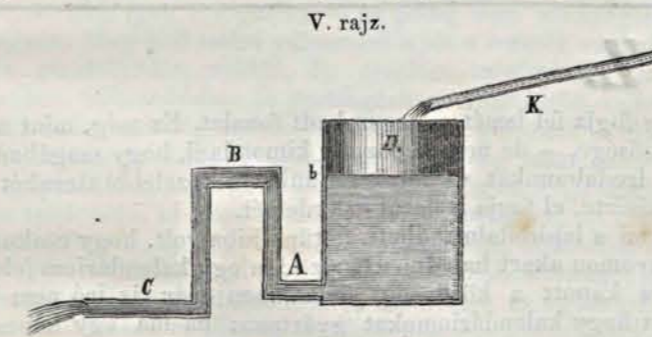
Az egész tünemény, mint mondtam, csak 2—3 percig tart, ekkor a vizáradat megszűnik s megszűnik a rövid ideig tartó zuhatag is. De a legkülönösebb az, hogy a medencében megáradt víz, mely talán 2—3 akó mennyiségre rughat, itt meg nem marad, hanem csendesen s minden zaj nélkül, úgy a mint jött, ismét vízszaszivárog a sziklaüregbe, s tökéletesen eltűnik a szem elől. Most ismét 20—30 percig nyugvás van s azután a tünemény ugyanazon módon megújul s újra bámulatra ragadja az embert.

A forrás vize kristálytiszta és jéghideg, mi ittunk belőle s igen jóízűnek, de csak tiszta forrásviznek találtuk. Sokan megfürdenek benne vagy egyes beteg tagjaikat mossák véle, mert a néphit szerint e víz ritka gyógyerejű, a cigány asszony is, ki vezetőnk vala, előbb keresztet vetett magára, mielőtt homlokát a vízzel megnedvesíté, állítván, hogy a ki e vízzel mossa fejét, soha főfájásban nem szenved, mert e forrásnak bűvereje van.

Nem is lehet csodálkoznunk azon, ha a köznép mindent, minek magyarázatát nem adhatja, természetfeletinek tart. De mi nekünk, kik a csodákban nem hiszünk, és a természetben semmitsem tartunk természetfeletinek, csak magát a mindenségnek alkotóját, firkészünk kell, szorgalmasan észlelnünk, figyelünk a természet tüneményeire s okait a lehetőségig fölkeresünk. Azért, hogy még sok dolognak okait nem tudjuk, nem szükség valami ismeretlen lényeket vagy természetfeletti erőket vagy szellemeket feltételeznünk, melyek például a *félbenhagyó forrás* vizeit szeszlyük szerint majd megállítják, majd ismét utnak eresztik.

A félbenhagyó források elmélete sokáig foglalkodtá a természetbuvárokat. Voltak, kik e tüneményt földalatti szélvésznek, mások, kik a tenger dagályának és apályának tulajdonították. Az első feltétel semmi által sem bizonyítható állítás s magától öszseroskad, a második pedig azért nem állja ki a próbát, mert eddig egy oly félbenhagyó forrás sem ismeretes, mely a tenger dagályá vagy apályával időszakos, azaz: egy időben föltűnő lenne.

Ámbar még eddig egy ilyenmű forrás természete sem magyarázatot közvetlen megvizsgálattás által, minthogy némely esetben, hol ásátások által ily kísérletek, a félbenhagyó forrást szétrombolták és megsemmisítették ugyan, de okait felmutatni nem sikerült; az elméleti megfejtés, mely a *szívó-erő* magyarázatában rejlik, az idézett tünemény lényegét felvilágosítani elégséges.

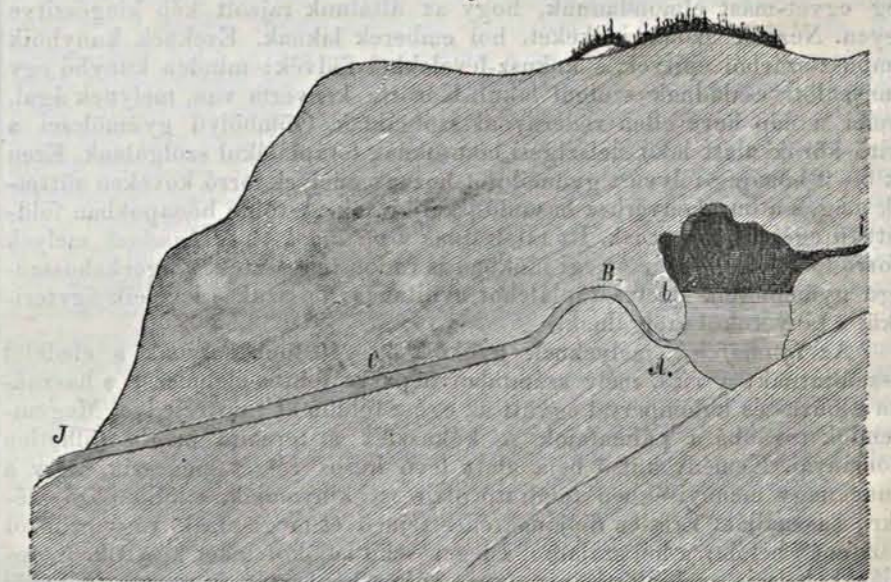


A szívó-erő, melyet a köznapi életben a borok átszivásából mindenikünk ismer, és mely a légnymósnak közzöni eredetét, a félbenhagyó forrásokban is működik. Nézzük az V-ik sz. ábrát. Itt egy tágasabb edény D) feneke mellett egy szűkebb cső nyulik ki, mely négyszer meghajtvá A, B, C) formára van irányozva. Ha most a tágasabb edénybe vizet töltünk, az, az A) csövön át a mellék A, B) csőben annyira fog emelkedni, a mennyire az a D) edénybe töltetik. A mint a D) edényben annyi viz van, hogy a b) betűt elérte, a vizirányos B) csőből a víz a függőleges baloldali

csőben leszalad és a C) csőből kifolyik. Már most nem szükséges, hogy a D) edénybe vizet töltünk, s mégis a C) csövön folyvást fog csurgani, és pedig addig, míg a D) edényben a víz az A) csőig le nem apadt. Ha most a D) edényt újra b) ig megtöltjük, a fentebbi észlelet ismételtetni fog. — Képzelmünk most egy csövet, mely a D) edénybe felülről bevezet, K); ha e cső az A, B, C) csővel egyenlő tágassággal bírna, a víz a C) csövön folytonosan fogna kiömleni, — máskép álland a dolog, ha a K) csövet szűkebbre szabtuk az A, B, C) csőnél, mert akkor az utóbbi csőből több viz folyván ki, mint a mennyi a K) csövön át egy időben a D) edénybe juthat, ez végre kiürül és addig a C) csövön nem fog a víz megeregni, míg az a nagy edényben ismét a B) betűt el nem érte.

Emlékeztvén arról, hogy a hegyek sziklatömegeiben, hasadékok, tátonyok és üregek léteznek, melyek valamint hogy laposak, úgy cső- és csatorna-alakuk is lehetnek, könnyen átláthatjuk a

VI rajz.



VI-ik sz. alatti rajz szerint, mely egy távnyos hegynek függőleges átmetszését ábrázolja, hogy hasonló a természetben is előjöheth. Jobbról egy vékony csatornán, i) a nyíl irányában befolyik a víz egy üregbe, melyből A) nál egy tágasabb csatorna ered és felfelé van irányozva. Ha az üregben a víz b) betűig megárad, a csatornán B) betűnél lefolyni kezd, és J) nál mint félbenhagyó forrás tűnik elő. Minthogy több viz folyik a bővebb BC) csatornán ki, mint a mennyi a szűkebb, hozzávezető k) csatornából az üregbe jut, a forrás megszünik, ha a víz az üregben A) betűig leapadt, és a szünet addig tart, míg ez utóbbi ismét b) ig megtelt.

Minthogy a hegytömegek belsejében ilyen körülmények, azaz: a félbenhagyó források előhozására szolgáló okok ritkán fordulnak elő, az olvasó könnyen át fogja látni, hogy az ily források is ritka tünemények. Sveitzban gyakrabban és a hegyüregek nagysága, a hozzá is elvezető csatornák bősége szerint nemcsak a kiömlő vízmennyiség, hanem a félbenhagyások hossza is különbözik, úgy, hogy némelyek  $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$  óránkt, mások több óra vagy nap mulva ömlesztik vizüket, mely ismét rövidebb vagy hosszabb ideig folyik. Magyarország és Erdélyben alkalmasint több ilyenmű forrás létezik, de azoknak minéműsége köztudomásra nem jut, mint sok más remekművei a természetnek édes hazánkban, s itt önkéntelenül eszembe jutnak fennebb idézett Maszák Hugo szavai, melyeket a Toroczkói-völgy leírása kezdetén buzditóul irt, s melyekre a szives olvasót figyelmeztetem.

Rövid kis ebédelés után, melyet a kalugeri forrás mellett elköltöttünk, visszaindultunk e helyről, mely örökké elfelejtethetlen marad előttem, és sajátserű, mondanám szent borzadálylyal hatott reám.

Dr. Sz.

### A forró földöv növény-tenyésztete.

(Vége.)

Sokat lehetne még mondanunk, ha az utazók leírásai után elő akarnók számlálni, a mi a forró földöv buja növénytenyésztetét, szépségben, rendkívüli formákban, s a kifejlődés nagyszerűségében jellemzi. Csak egy fájról akarok bővebben szólni, melyre a forró földöv sajátos jellegét rányomta, mely egyszersmind a növényország legnevezetesebb tüneménye. Ez a pálmafaj.

Már Linné a pálmák növények fejedelmének nevezte, és méltán, mert ez azon egyetlen növényfaj mely nélkül azon vidék magukat föl nem tarthatnák. A növénytudósok a palma fajt ezernél többre teszik, mindnyájan egyszeres oszlopalku törzsessel bírnak, ágai nincsenek, csak tetejökön fejlődik roppant levélkorona.

Némely fajok roppant magasságra nyulnak fel. Humboldt említi, hogy 180 láb magas viasz-pálmákat is látott. A pálmák lombkoronája különféle alakú levelekből áll, melyek főnk s cserjéink leveleitől nagyon elütők. Leginkább ernyőalakú s rendkívül nagyok. A kókusz-pálma levele 12—15 láb hosszú, más fajoké 20 láb hosszú, 6 láb széles. Nehány levél elegendő egy ház födelének bevonására. A pálmák virágai csak rendkívüli sokaság miatt jónak tekintetbe; annival nevezetesebbek gyümölcseik, mert némely vidékek lakóinak egyedüli táplálékul szolgálnak.

A térítői körök alatti növénytenyészetnek némely főbb vonásait az eddigiekhez röviden vázoljuk. Főfigyelemmel voltunk ám, hogy oly vidékek sajátosságait írjuk le, hol a természet úgy áll, a mint a teremő óserő mindenhatósága által előállított, s rajta az emberi munkák kéz semmi változást nem tett. A hasznosság s az emberi nemre kifolyó áldás tekintetéből kell még egyet-mást elmondanunk, hogy az általunk rajzolt kép kiegyesíten legyen. Nézzük azon vidékeket, hol emberek laknak. Ezeknek kunyhóik bambusz-szárból építvék, s kokusz-levelekkel fűdvék; minden kunyhóik benszüllött családnak szolgál lakul. Körötte kenyérfá van, melynek ágai, levelei a nap heve ellen védernyőtül szolgálnak. Gömbölyű gyümölcsei a térítő körök alatt lakó délszigeti lakosoknak fő táplálékul szolgálnak. Ezen fák 8—9 hónapig folyvást gyümölcsöt hoznak, melyek forró köveken süttetnek meg, s a buzakenyérhez hasonló izzel bírnak. A többi hónapokban földalatti üregekben tartatnak. Itt találhatunk a pirángók vagy banánok, melyek a forró földön alatt már a régi időkben is vadon tenyészték, s ugorak-hosszúsága gyümölcseik izletes táplálékot nyújtanak; hosszukás leveleik ággyeritökül s tányérokul szolgálnak.

Az ignámfélék, melyeknek gyökeik 30—40 font súlyuk s eledélül használtatnak; a rizs, mely számtalan népekre fontos élelmiszer, s használatára a buza- és kolompérral együtt az egész földön el van terjedve. Megemlítendő továbbá a pálmafajok, a kókuszfák a teremő megbecsülhetetlen adományai. Kemény külső héja alatt levő husos részét megesszik, vagy a benne nagy mennyiségben található olajrészt kinyomják, s különböző célokra használják. Éretlen diójának édes tejnedvét megiszszák, vagy cukrot készítenek belőle; a héj szálaiból a legerősebb hajókötteleket készítik. Koronájának belseje szolgáltató a pompás palma-káposztát, kicsorgó nedvéből készítik a pálmabort. Törzse igen alkalmas építkezési anyag. A Moldviai szigetek lakói ebből készítik csónakaikat; a hozzá megkívántató vitorlát, árbozót, köteleket, s ha tengeren utaznak, a kokuszpálma gyümölcseivel látják el magukat.

Ezen előszámlált növényeken kívül vannak még mások is, melyeknek terményei, mint a kiviteli kereskedelem czikkéi fontos tényezők az ezen vidék lakóira nézve. Alig szükség említenem a kávé, cukrot, szágó-pálmát, a fűszeres és orvosi növények számtalan fajtát, melyek nagy mennyiségben tenyésznek itt. Vannak oly növények is, melyeket az itt megtelepedett európaiak honosítottak meg, minthogy elfinomult ízlésük követelményeit a természet által bőven előállított, de csak az élet legelső szükségére tartozó dolgok nem elégítik ki. — A benszüllött minden fűszereknél földalattal azt, mikkel napi szükségüket kielégíthetik, vagy ha munkálkodni kell is valamit, ezen munka oly éghajlat alatt, hol, mint például a Philippini szigetek, egy év alatt négyszer is lehet aratni, — nagyon csekély azon nehéz munkákhoz képest, melyekre a mi földműveseink kényszerítve vannak.

Azonban bármily nagy mennyiségben tenyésznek is ezen vidékeken a hasznos és kellemes növények, a mi izletes főzéléink, gyümölcseink, szőlőink ott fel nem találhatók. Mi képek vagyunk a forró földön terményeit melegházakban előállítani; de a hideg éghajlat növényeit hasztalan próbál-

nók a térítő körök közt mesterségesen tenyészteni. Gondoskodott ugyan a természet, hogy a forró égőv alatt is tenyészzenek a hideg égalj terményei, de csak a hegyeken. Minél magasabbra hágunk fel a hegyeken, annál hidegebb a lég. — 16,000 lábnyi magasan, — még a két térítő közötti legforróbb égőv alatt is hó és jég borít mindent, s a léghőmérséklet olyan, mint Európá legészakibb pontjainál. — A hegyaljától fölfelé minden égőv növényeit fokozatos rendben föltalálhatni, az iramzuzmótól kezdve a kevély pálmáig.

Mint hogy tehát a természetől dúsan megáldott ezen vidékek egyik előnye, hogy itt minden világrész növényeit természetök, s tulajdonukhoz illő legalkalmas helyen föl lehet találni; nem csoda, ha az emberi nem legelső bölcsőjét itt véli feltalálhatni a történész, s hogy a költő az ártatlanság paradicsomát ezen vidékre helyezi.

Miért nincs hát, mondhatná valaki, minden égőv ily gazdagon megáldva? miért nem ékesíté föl a természet javaival ily bőségesen a többi vidékeket is? miért van az emberiség egy része kárhózatva oly földrészekben lakásra, hol a hálátlan föld csak egy aratással jutalmazza a verítékben uszó munkás fáradsalmait, és akkor is várakozásában mily gyakran megcsalódik! míg amott, ugy szólna, csak kezeit kell kinyújtani, hogy a jólét s bőség minden élvezetben részesüljön? Miért nem ezen helyet jelölé ki az isteni gondviselés az emberi nem nagyobb részének lakhelyéül?

Hiányos lenne a kép, melyet rajzoltam, ha ezen kérdésekre röviden meg nem felelnék.

Eddig a tropikus égőv növénytenyészetének csak fényoldalait írtam le. Az előállított képek árnyoldalai is vannak. — Azon büszkén emelkedő fákkal s pompás virágokkal ékeskedő ós erdők néma csendjéig gyakran megzavarják a szakmány után barangoló orváltatok ordításai. — A buja fűben, az illatárban fűdő ezerszínű virágok alatt mérgező kígyók rejtőznek, melyek marása kínos halált okoz. — A rovarok ezer nemei fájdalmas szúrásaikkal minden lépten kineznek az utasokat. Azon kevély, ég felé nyuló pálmák tekintete csodálatra gerjeszt ugyan, de még sem bír oly varázserővel, mint hárs-, bikk- s tölgyfákkal koszorozott bérézeink s völgyeink, mi a forró nyári nap után már az est közeledtére is örülünk, s midőn a nap a láthatáron leáldozik, az esti hűs lég jótékonyan enyhíti, a napi munka fáradsalmait által ellankadt testet. A naptérítő közt nincs est. Itt csak nappal és éjszaka van. Az éj hat óra tájban hirtelen előáll, anélkül, hogy közeledtét esthajnal jelentené. A lég meghűl ugyan, de ez nem enyhítő, sőt a hirtelen erős kigőzölés miatt veszélyes, s más égőv lakóira nem ritkán halált hozó. — Itt mindig nyár van, mindenütt virágos zöld a természet; örökös élet, tenyészet látszik minden nyomon, de nem ismerik az évrészek változataival járó élvezeteket, nem az év legszebb részét, a tavaszt.

Tekintsük végre ezen magasztalt vidék lakóit, s át fogjuk látni, hogy ezeknek sorsa valóban nem irigylésre méltó. Nem találunk itt sehol oly erős testalkatú, egészséges, munkára termelt embereket, mint a mérsékelt égőv alatt. A növénytenyészetre a tropikus égőv minősége, éghajlat, időjárás, földtalaj vegyülete igen kedvezők, de az emberi test kifejlődését sok tekintetben gátolják. Itt az ember sohasem érheti el a tőkely azon fokát, melyre lelki és testi tehetségeiél fogva képes. Ezt a tapasztalás és történelem igazolja. — A szükség legjobb tanító mestere az emberiségnek. Rest és tunya marad ott az ember, hol egyetemes szükségéi kielégítését fáradság nélkül végrehajthatja; alig emelkedik fölül az állatiaságon, mert nincs inger, nincs kényszerítés, mely szellemi erőit munkálkodni ösztönözné. — Ellenben, hol a természet az emberrel folytonos harcban áll, hol a kiszáradt földet kitaró munka- és fáradsággal lehet és kell termékenyíteni változtatni, hol víz által elborított tórséget kell a hullámoktól megmentetni, hol az embert a vaskényszerítés s emellett erkölcsi méltóságának s a tökélyesülés pályájánál előhaladásának nagyszerű gondolata ösztönzi a munkára: ott és csak ott fejlődik a szellem s tökélyesül az emberiség. Itt valóban ura az ember a természetnek, míg amott csak kiskoru gyermeke.

Kán Pál.

## T Á R H Á Z.

### A magyar lapirodalom s különösen Arany János lapja.

Nem felette nagy dicséret egy-egy lapra, ha azt mondjuk róla, hogy olyannal foglalkozik, a mit a többi mellőz és hanyagol; s a „Szépirodalmi Figyelő“-nek is még legszerényebb dicsérete, hogy oly földbe vágta ekéjét, mely sok esztendő óta ugarként pihent, mintha kihalt volna írónk közül amaz egész neszes család, mely oly jól viselte gondját. A Kazinczyak, Kőlcseyek, Bajzák, Erdélyi Jánosok részint kihaltak, részint más vidékre szakadván, alig mert valaki ez irodalmunkban halhatatlan érdemeket szerzett férfiak nyomába lépni; költészetünkben a józan ész, józan ízlés, nemes irány talált ugyan azóta is egyes szószólóira; de a ki az egész kritika területét rendszeres mivelés alá fogja, nem igen. Pedig fényes példák voltak előttünk. Hogy tovább ne menjünk, Bajza Kritikai lapjai, aztán híres Athenaeuma nemcsak az izlésnek s magyar költészetnek sokat használtak, hanem ezek voltak valódi megalapítói a hírlapirodalomnak, vagyis journalistikának. Mily jeles volt később Erdélyi aesthetikai lapja, a „Szépirodalmi Szemle“ 1848. előtt! — Történt egy kísérlet 48. után is a Pákh Albert és Gyulai Pál által szerkesztett „Szépirodalmi Lapok“-kal; de ez rövid tartósságu volt, minek okait nem fejtegetjük közönségünk előtt.

Ime egy évvel ezelőtt a nagy költő, hazánk koszorusa, a szeretett és

tisztelt Arany fogja fel ismét a megszakadt fonalat. Ez még, mint mondtuk, legkisebb dicsősége, — de nem habozunk kimondani, hogy magában is nagy érdem. A ki irodalmunkat és közönségünket a közelebbi tizenkét év alatt figyelemmel kísérte, el fogja ismerni ez érdemét.

Mert a mi a lapirodalommal illeti, feltűnő hiba volt, hogy csaknem valamennyi egy nyomon akart haladni. Ha az idén egy kalendáriom jelent meg, melyen kapva kapott a közönség, jövő évben már tíz író nem izadott egyeben, mint hogy kalendáriomokat gyártson; ha ma egy képes néplap jelent meg, melynek ezereknél gyűlte előfizetői, bizonyos lehetett benne, hogy egy-két hónap múlva egy-két friss népszerűségi tudul nyomába; ha egy-egy bohóclap nagy zajt ütött, a másik nem soká várhatott magára, s ez is nagy sikert aratván, pár hét múlva gombamódra termelt az éleclap — nem is említvén a sok divatlapot, melynek mindenike tökéletesen egy hurot pendül, nem is szólva a nagy politikai lapokról, melyek között (kivéve tán azt, melyet „Hírnök“-nek neveznek, s mely e nevet oly népszerűtlenné tette) alig van valami árnyalatbeli különbség. Ezen mindenben egy nyomon járás nem is nevezhetjük versenynek, — a verseny szabad mozgást, önállóságot kíván. Ha ötven-hatan ugyanazon ajtón egyszerre akarunk egymás elé vágni, nem verseny áll elő, hanem egymást gátoló tolongás.

Az orvosok állítják, hogy nem egészséges, hosszasan egyféle kosztot

## Vasárnapi Ujság 47-ik számához 1861.

lenni. Ha a tengeri nyulnak csak egy hónapig egyebet nem adunk káposztánál, okvetetlen elpusztul a hónap végével; ha az ember reggel, dében, este csupán csak tejet, csupán csak húst, vagy csupán kenyeret ennék, megártana egészségének. Így van az a lelki táplálattal is. A ki egyebet nem olvas politikai híreknél, azon felületes észjárásra, hiru kombinációkra szokik, mint a ki szenvedélyes játékos a lutriban, s könnyen oly fecsegő hírszatyár lesz, mint a pletykálózó vénasszonyok; a ki csak divatlapokat olvas — s a fiatalok és női közönség egy része ide tartozik, — könnyen elsajátítja azon élmélygős érzést, formátlan ábrándozást, mely novelláink és verseink egy nagy tömegében poesis gyanánt árultatik. — Szép az elméség, anekdota, humor; de ki egyebet sem olvas, rendkívüli lelki unalommal fog elaludni a „Gazdasági Lapok“ mellett épen azon helyen, a hol valami jó tanács áll a marhatenyésztésre, vagy a boronálásra nézve.

Mi mindig nagy érdemeket tartjuk, ha valamelyik egészen külön s elhanyagolt tér vétetik mivelés alá. Mindig megtapsoljuk, valahányszor új szükséges növényt látunk szellemi égalunkban meghonosulni. És e részben örömdetesen tapasztaljuk a haladás kezdetét. Volt alkalmunk jelenteni gazdasági lapjaink mellett az „Iparlap“, s utjabban egy magyar „Erdészeti Lap“ keletkezését, üdvözöltük ennek idejében az „Orvosi és Gyógyászati Lapokat“, melyek orvosaink közt magyar nyelven hoztak létre üdvös eszmecserét; örvendünk a komoly törekvésű „Zenészi Lapok“-nak; az ifjúsági irodalom új lendülete nem kerülhetett el figyelmünket, s nem csupa kuriózumnak tartjuk a magyar szabók lapját sem. Így kell s ez uton kell haladnia irodalmunknak. Képvisele egész életünket, szolgáljon minden érdeknek, minden kívánatnak, anyagi szükségnek, lelki gyarapodásnak, sőt szeszélynek is. A bohóclapok ellen ép oly kevéssé van kifogásunk, mint a mely szükségnek tartjuk a komolyabb irányúakat. Ha irodalmunk életrevaló, hatalmas gyümölcsfa akar lenni, melynek a legnagyobb vihar is csak egyes lombját, vagy ágát sodorhatja el, s a legnagyobb szárazságot is kiállja; szükséges, hogy minél számosabb, sőt minél számtalanabb gyökérrel fogózzék az élet földjébe, s minél több gyök-szálon szivjon abból életerőt. Míg e szükség-érzet százféle oldalról nem mutatkozik, mindig aggódhatunk irodalmunk sorsán, s következőleg nemzetiségünkön is, mely még szerfelett nehéz próbáknak lehet kitéve.

Hogy az irodalom, a nemzet anyagi és szellemi érdekeit lehetőleg minden oldalról kielégítse, bizonyos munkafelosztás kívánatik meg a lap- és könyvirodalomban. Ez szükséges magunknak az írónak érdekében is. Nem minden író születik épen humoristának, vagy novella- és versírónak, nem mindenik szerez épen csak politikai és törvénytudományi ismereteket; van pap, természettudós, történetíró, zeneértő, a költészet és irodalom történetének buvárolója, gazda, sat. kik az írói tehetség leg többet használhatnak tulajdon ismeretkörükben, s nem az az ország legboldogabb, a hol mindenki mindenben tanító akar lenni, hanem a hol az emberek egyben ügyekeznek remekelni.

A „Szépirodalmi Figyelő“ hézagot tölt be irodalmunkban. Egyik magyar lap sem szánta magát azon functióra, melyet az teljesíteni törekszik. Pusztán hagyott őchély az, s pedig ott is ember kellett a gétra. Ezen más szakokban is utánadót érdemelt ohajtottuk első helyen kiemelni.

A másik kérdés, vajjon nem csak képzelt, vajjon valódi életszükség-e az oly lap, mint a „Szépirodalmi Figyelő“? — Irodalmi mult nélkül, szellemi emelkedettség nélkül való barbároknak kellene lennünk, hogy nemmel felelhetünk e kérdésre. A költészet, szellemi mindennapi kenyere, vagy ha úgy tesszük, mindennapi bora már a nemzetnek. Van e bor közt kitűnő tokaji, van egészséges asztali, de van fejtájást okozó s gyomorrontó surrogatum is, s lesz is mindig, a míg csak lesz író, a ki írjon. A közönség, mely már nem tud ellenni a képzelt művei nélkül, derűre borúra élvez valódi termést és pancsolást, — nem igen válogatja; — ez pedig nem szükséges, hogy mindig így legyen. Meg kell tudni választani a jót a rosszól, szükséges, hogy a talpraesett gondolkodás, valódi, ép érzelem, mesteri ügyesség nagyobb rokonszenvenben, lelkesedésben és pártfogásban részesüljön, mint a kicsavart ész, tettetés és sariatlanság művei. Midőn a könyvirodalom oly terjedelmet nyert, mint nálunk az utóbbi évek alatt, s az ország mind jobban kezd elárasztatni szépirodalmi művekkel, nagyon szükséges, hogy legyen oly részrehajlatlan tanácsadó, ki előre bemutatja a közönségnek, mi az, a mit a művekben találni fog, mely vegyészeti elemekre bontva, elmondja, mi a tápláló egészséges rész bennök, s mi az egészségtelen. A költészet nagyobb befolyással van a nemzet gondolkodására, érzületére és egész jellemére, mint gondolkodás. Különösen az ifjúság érzületére és gondolkodására legkétségtelenebb e befolyás; egyik az iskolánál nem csekélyebb nevelője a nemzetnek — és pedig valódi nevelője. Az iskola csak ismereteket ad legtöbbnyire, — a költészet leginkább az ember erkölcsi világát érinti. A morálra semmi sem hat erősebben, mint a kedvelt regények, novellák, drámák, sőt az egyszerű dalok is.

A valódi költészet mindig becsületre válik a nemzet morális és észbeli erejének is. A ki tudja, minő hatással volt egy Vörösmarty, Petőfi s más jelesek a nemzet egész gondolkodására és jellemére, annyi másokkal együtt, nem fogja kétségbe vonni, hogy a költészet a kor szülötte ugyan, de egyszersmind nevelője is, — annál csalahatatlannabb hatású nevelője, mivel tanításait minden pedantság és merevség nélkül, a legkicségtetőbb zamató vegyületekkel osztogatja. A valódi e téren felmutatni, a helyes irányt kije-

lőni, őszinte törekvést buzdítani e téren, annyi mint a nemzeti szellemnek és a jellem valódiságának tenni szolgálatot. Szükség van oly lapra, mely a költészetet ellenőrizze, — mely az írót buzdítsa, a közönséget e tárgyban óvatosabbá és válogatottabbá tegye. Ha férfi- és női divatoknak szentelt lapok érdeklük közönségünket, ha figyelemmel kísérik új jelentéseiket, mennyivel szükségesebb, hogy az irodalmat, a mi sokkal inkább nevezetessé teszi a nemzetet a ruházatnál, teljes figyelemre méltassa, s abban helyes ítélete és ízlése legyen. — Bajza felléptekor 1830-tól 1840-ig kevés könyv jelent meg aránylag, s már akkor mily üdvös hatást tett kritikai tevékenysége a közönség gondolkodására! — Ha most azt vesszük, hogy tíz annyi könyv jelen meg, tíz annyi kritikai lapnak kellene lenni, vagy legalább egy kritikai lapnak tíz annyi olvasóval kellene bírnia.

Az előbbiek után az a kérdés, mennyiben felel meg nagy földadatának a „Szépirodalmi Figyelő“? Nem azzal felelünk rá, hogy *tökéletesen*, mert ez nagy szó, s minden emberi dologban valótlanság és ügyetlen hízlegés. Elég magasztalt, hogy igyekszik megfelelni, a mennyire csak viszonyaink közt lehet, s illő-e többet kívánunk? — Irodalmunkban, tudományban, iskoláink s más intézeteink dolgában is gyakran hallani kétségbeesett véleményeket. Hányszor nem mondták el, hogy hírlap- és könyvirodalomunk minden ága alsóbb fokot áll, mint a nagy nemzeteké: az angol és francia irodalom? Hányszor korholták már Akademiánkat, hogy nem bír oly világnevezetességgü tudós-legiót felmutatni, mint az európai nagyobbak, régebbiek, gazdagabbak stb. Nem mondjuk, hogy az igazságtalanságban nincsen jó is: a magunkkal való elégedetlenség is szükséges, mert csekélységünk elismerése ad ösztönt a törekvésre, míg a nagy meelégedés megöli a tevékenységet. De ha a dolog higgadtan úgy vesszük, a mint van, nem világos-e, hogy irodalmunk, melyben boldog boldogalman felléphet, olyan, a minőre az ország intelligentiája képes. Tíz évi irodalmunk hű képe annak, a mire képesek vagyunk. Van lapok a gazdáknak, orvosoknak, törvénytudóknak, politikusoknak, nevelőknek, papoknak, költőknek, sőt mesterembereknek is. A lap alkalmat ad, csaknem oly könnyűséggel közleni eszméinket, mint a mily könnyen beszél egyik szomszéd a másikkal a palánkon keresztül.

A „Szépirodalmi Figyelő“-nek, mely a kritikai képzettséggel bírók számára nyitva áll, fennebb dicséretétől hoztuk fel, hogy e téren is alkalmat adott az eszmék, vélemények és ítéletek közlésére. Ebben áll valóban mind érdeme, mind netalán mentesége. Aesthetikai értelmiségünknek egy szabad tér nyílt. Mindenki hallathatja benne okos szavát, mindenki előtarthatja benne ismeretét, a ki hivatást és készülséget érez rá magában, s így elmondhatni, hogy a „Szépirodalmi Figyelő“ az, a mi viszonyainkhoz képest lehet. Ennyire vagyunk képesek e téren, — s többre alig.

Magá a szerkesztő, hazánk élő költőit közt, közölsiméres szerint és minden legkisebb kétség nélkül a legjelesebb. De ezen bármelyik irodalomban is első rendű költőnek megmutatá, hogy mint bíráló, mint hazánk irodalmi történetét, a nemzet egész régi, újabb és népi költészetét és nyelvét, továbbá a világ remekíróinak mesterműveit legjobban ismerő emberünk, s mint aestheticus, szintoly kétségtelenül első helyen áll, a most élő magyar írók között; — sőt a külföldi irodalmakban is kevés példa van rá, hogy valaki a költői lángszszel oly talpraesett gondolkodást, és oly biztos ítéletet párosítsom! — Viszonyainkhoz képest a „Figyelő“ a lehető legjobb vezér kezében van. S e vezér egész munkásságát lapjának szenteli. Bajza óta igen kevés magyar lapszerkesztő lehetett, ki oly kizárólag, oly lelkiismeretességgel lapjának éljen.

S egy lapról sem mondhadjuk el oly jogosan, mint övéről, hogy az ő lapja. A „Figyelő“ valóban Arany János lapja. E cikkek a költőt, mint a legjelebb gondolkodást, megvesztegetetlen ízlést, véleményét őszintén, — de a z-i szinten ritkaság — mégis nagy kiméltetéssel és illemmel kimondó bírót mutatják be. Az igazság, mely rendszerint keserű szokott lenni, egészen élvezetessé, természetes zamatává lesz tolla alatt. És cikkei magokban is a magyar próza legszebb példányai közé tartoznak. Kevés írónk van, kinek munkái, mint Aranyé, akkor is becseksek lennének, ha hamis tanokat, fél-szeg eszméket közölnének is; ezek még akkor is nyereségnek volnának tartaták, csupán a kifejezés épsége, ereje és a nyelv tősgyökeres eredetiségénél fogva. De nyelv és forma tekintetében Arany cikkei ép oly jelesek, mint gondolkodás, ítélet és ízlés tekintetében.

Ily jeles író, ki mostani irodalmunk főbűszkesége, már csak nevéért is legáltalánosabb részvétet érdemlne a legmagasb osztályoktól a legalsóbbig, — ha csupa kegyeletből is. Nagy költőink iránt közelebbi időkben több részvét mutatkozott, mint bármikor. Alig van jelesebb kimult magyar költő, kinek nagy ostantatóval szobrot ne emeltünk volna, ki szivből nem siratott volna meg közönségünk. S csak az élő jeles költők iránt lennének-e részvétenek?

Ennek oka talán az, hogy míg az író él, iránta való gyöngéd érzetből áttaljuk buzdítani, lelkesíteni a közönséget. Félünk, hogy a szeretett és becsült íróst búsítjuk vele, ha mellette hangos szót emeltünk. És valóban mi sem örömeit mondanánk többet. A közönség különben is érthet eleget ennyiből. Még csak egy két szó.

A „Figyelő“ egy év óta áll fenn. Folytonos figyelemmel kíséri szépirodalmunkat. Szóltat a megjelent művek nagy részéről, a színház körül megtette teendőjét. Igyekezett helyes irányt adni a költői munkásságnak s fejleszteni közönsége ízlését. Hosszu lajstromát cikkeinek nem közölhetjük

itt; de hivatását betöltte, a mennyire viszonyaink engedték. A szerkesztőn kívül több írónk részt vett a cikkek előállításában, s nyitva áll mindenkinek az általa képviselt szakban.

A „Figyelő” évi folyamából itélve, hangra és szellemre különbséget mutat eddigi kritikáinktól. Oszintén kimondja ugyan véleményét, de nem elkeseredéssel, és nem élesen. A szegye művek iránt is, bár nem palástolja gyenge voltukat, némi toleranciával van. Nem feleli, hogy bár költői irodalmunk nagyobb tömege közelebről alól állott saját régibb színvonalunkon is; de elvégre szépirodalmunk összesen véve annak tükrö, a mit a nemzeti költői genius mostani viszonyaink közt előállítani bír. Ennyire valánk képesek mindössze is, a mennyit felmutatánk. A „Figyelő” azonban azon részben is érti hivatását, hogy új irányt adjon, több ügykezetre serkentse. Ha új tehetségeket nem teremthet, ki akarja mutatni a meglevőknek, hogyan használhatnák ugyanazon természeti adományt, melylyel bírnak, helyesebben. Szóval, a bíraskodást nem mellőzve, ítéletét jóakaratu tanácsok enyhítik.

A bírálatok, értekezések, könyvismeretéseket mellett a „Figyelő” egyszerűsággal közli a lap. Minden megjelent munkát közöl lehetőleg lajstromba szedve, s az irodalombarát a legteljeseb lajstromot e lapban találja fel.

De a „Figyelő” ezen feladat teljesítése mellett egyszerűsággal szépirodalmi lap. Közöl verseket és novellákat is, mint többi szépirodalmi lap, s e részben is felhozhatjuk dicsőre, hogy a lefolyt évben közlött szépirodalmi művei diadalal állják ki a versenyen bármely más lap hasonló közleményeivel.

A „Szépirodalmi Figyelő” új éve november 1-én kezdődött. Egy évi előfizetés 10 ft., félévére 5 ft.

### Hazai építészeteinkhez.

A midőn híre jött, hogy a magyar tudományos Akademia magánmegbízás útján készítteti építendő palotájának terveit, általános sajnálatok és rosszallatok ezen rendszabályt, mert hittük, és úgy tudom, hisszük mind e mai napig is, hogy hazai építészeteink fejlődésének, felvirágzásának leghatásosabb emelvénye a nyílt verseny. A sors ugy akarta, hogy az Akademia palotájánál kitűnjenek a magánmegbízás útjának minden göröngyei és süppedékei: evvel ellentétben építészeti jónak nyújt alkalmat, a nyilvános pályázat útjának járhatóságát bebizonyítani.

Ez alkalom hitem szerint a szeged-csongrádi takarékpénztár-egylet által hirdetett első magyar építészeti pályázat.

Rajta tehát pályatársak! adjuk jelét életrevalóságunknak: a külhoni „hírreves és tekintélyes” építéssel szemközt, kik kimutatták, hogy igen gyarló terveket is tudnak csinálni, mutassuk meg, hogy hazánk földén is tenyészik a művészet és a magyar, saját kényelmének, szép érzésének és izlésének kielégítése végett nem szorul többé idegen gyámokra. Igaz, a kezdet nem igen fényes; igaz, egy igénytelen bérház tervezése nem valami kitűnő dicsőség: de elégedjünk meg egyelőre ezzel; a földolog a pályázati elv kivívása és fenntartása: ha egyszer egy bármely jelentéktelen pályázat szépen sikerült, jóni fog több és nagyobb szerű is utána.

Ezért a haza és művészet érdekében szabadságot veszek magamnak, minden magyar építész, ki netalán még nem határozta el magát, a pályázatban részvételre felszólítani: a kitűzött határidő ugyan rövid és a pályadíj nem épen rendkívüli: de az eszméért áldozni az elvért harcolni kell, s maga a szeged-csongrádi takarékpénztár-egylet nem elhatározása, melynélfogva az eddig annyira került nyilvános pályázat útjára lépett; megérdemli, hogy építészeteink minden habozás nélkül sikra szálljanak. *Egy építész.*

### Irodalom és művészet.

(A „Budapesti Szemle”) megkezdte 5-ik évfolyamát a közelebb megjelent 41-ik füzetével, melynek kitűnő tartalmát nem ajánlhatjuk eléggé a közönség figyelmébe. A jelen füzetet jeles tudósunk Erdélyi János nyitja meg „Verulamio Bacó” című nagybecsű munkájának első közleményével, mely bármily irodalomnak is becsületére válnék. Azután Botka Tivadartól következik egy szintén jeles történeti tanulmány „Muraköz” cím alatt, mely helbecse mellett egyszerűsággal korszakerői érdekekkel bír. *Kautz Gyula* „a socialismus és communismus rendszere” s *Szilágyi Sándor* „Egy magyar város a török hódoltságban” című cikkek is méltó versenytársai amazoknak. Ezeket kívül rendes rovatai: a magyar tud. Akademia és az irodalmi szemle érdekes tanulságos közleményeket hoznak.

(*Wenzel Gusztáv jogtanár a pesti egyeteménél*), „A magyar és erdélyi magánjog rendszere” című munkára hirdet előfizetést. A munka két kötetre fosztva, 50—60 íven, 4 füzetben adatik ki, úgy hogy az első füzet decz. végeig, a második febr. végeig, a harmadik és negyedik füzet pedig a jövő nyár folytán jelenik meg. Előfizetési ára 5 ft., mely részenként is lefizethető, úgy hogy aláráskor 2 ft., s az első, második és harmadik füzetek átvételkor egy-egy ft. küldendő be; a negyedik füzet díjlanul küldetik szét. Előfizetés csak az első füzet szétküldéséig fogadtatik el. 10 előfizető után egy ingyenpéldány jár. — Legjobb ajánlat e munkára nézve a szerző neve.

(*A budai népszínháznál Dobsa „I. István király”*) című új darabja előadására nagyszerű készüléteket tesznek. A „Hölgyf.” szerint, csupán a kiállításra szükséges szöveget mintegy 800 fba kerülnek.

(*Hollósy-L-né*) a „Nővilág” szerint, husvétkor véggé az akar lépni a színpadról, miáltal nemzeti operánk legfőbb díszétől fosztatnak meg. Vajha mielőbb megczáfolhatnók e hírt!

(*Uj szerb lap*). Pesten „Dusan” című szerb lap fog megindulni. Szerkesztője még nincs tudva.

(*Pauli, kolosvári tenorista*) hírszerint husvétjól kezdve nemzeti színházunkhoz volna szerződötve.

(*Szerkesztői változás*). *Szilvássy Márton*, a „Győri Közlöny” szerkesztésétől visszalépve, helyét mint kiadó-tulajdonos és felelős szerkesztő Nagy Endre foglalta el. A lap nov. 17-iki száma már az ő neve alatt jelent meg.

(*B. Kemény Zsigmond*) „Zord idők” című regényének befejezésén dolgozik. A mű eleje mint tudjuk, már egy évvel ez előtt megjelent.

(*P. Szathmáry Károly*) „Bujdosók” című regényére az előfizetési határidőt e hó végeig meghosszabbítja, miután az előfizetési iverok későn mentek szét, hogy az ott kitűzött határidő már akkor úgy szólna lejár. A regény, mint ígérve volt, ujévre fog megjelenni.

(*Kukoricza János*) előfizetést nyit „*Körishogarak*” című humorisztikus verseire, melyek január 15-re egy kötetben jelennek meg s előfizetési áruk 1 ft., mely decz. 15-ig Tamási Gyulához Székesfehérvárra küldendő.

(*Adelburg Ágoston német zeneköltő*) egy magyar tárgyú operát ír, melynek szövege a Szigetvár hősi védelmének történetéből van merítve. Ugyanó egy új misét fejezett be, mely a pesti főtemplomban decz. 8-án fog először előadni.

(*Boór Etelka k. a.*) nemzeti színházunk balletszemélyzetéhez állandóan szerződötve.

(*A Markó-képek megvételére*) István és József főherczegek — mint Magyarország fiai — 300 frot ajándékozott. — Székely Bertalan „II. Lajos holttetének feltalálása” című képe is ujjában 94 ft gyűlt be Kubinyi Ferencz ivén.

(*A budai népszínházban*) a következő új darabok várnak még a már említettek kivül előadásra: „Napam boldogít”, vigjáték 3 felv.; „Puszták fia”, népszínmű 3 felv.; „Bolond Miska”, énekes bohózat 3 felv. Rontó Páltól; végül egy eredeti magyar operette, „A szerelmes kántor” című, melynek szövegét Bényei, s zenéjét Doppler szerze.

(*A Rózságyi szerkesztette „Gombostű”*) mutatványzáma változatos tartalommal megjelent. Flora, gr. Bathányi Julia, Vadnai Károly és Dobsa Lajos neveivel találkozunk benne. Az egész, kék borítékkal ellátott, egy nagy ivre terjedő füzetet eleven, vidor színezet jellemzi. Mellékletül egy csinos dívatképet s egy szövetminta-mellékletet hoz. Megjelen hetenkint szerdán és szombaton. Ára egész évre 12, félévére 6, negyedévre 3 ft.

(*Balázs Frigyes*) felhívja azon t. szinagazatokat, kik a „Puszták fia” című népszínművet birni akarják, hogy e tárgyban öt leveleikkel a Hölgyfutár” szerkesztőségénél megkereshetik. A zenét e darabhoz Doppler Károly írta; — ez is csak általa szerzhető meg.

(*Gyászjelentés*). A debreczeni „Dongó” című tréfáslap bevégezte pályafutását. Mi oknál fogva? nem tudjuk.

(*Kamara-hangversenyek*). Huber Károly és József, Theindl J. és Stocker E. e téli idény alatt hat kamara hangversenyt rendeznek Pacht mértékben (uri-utca 6. sz. a.) A hangversenyek napjai: nov. 24., decz. 1., 8., 29., jan. 5. és 12.

(*A műegylet választmánya*) ujjában a következő képeket vásárolta meg kisorsolás végett: „Esti tájkép” Laris Herminától; „Holdvilág” Stadenmantól; „Utazó karaván” Molnár Józseftől; „Tanulmányfő” Csillagi Lajostól.

(*Szalay Lászlónak „a horvát kérdéshöz” című röpiratára*) *Kvaternik* választ irt ily cím alatt: „Was ist die Wahrheit?”

(*Lapfelüggesztés*). A temesvári „Gränzbote” szerkesztősége jelenti hogy lapja egy helytartói rendelet által 3 hónapra felfüggesztett, s így csak jövő évi febr. 17-én fog ujra megindulni.

(*Uj szaklap*). *Székely* gyógyszerész ujévkor „Gyógyszerészeti hetilapot” fog megindítani.

### Közlökedések.

(*A Luczenbacher testvérek gőzösei*), mint már említők, a jövő tavasztól kezdve Mohácsig terjesztik ki járataikat. A kikötőhely ünnepélyes birtokba vétele a vállalkozók által e hó 9-én történt, mikor is az érkező „Mátyás király” gőzös mozsárlövésekkel üdvözöltetett. A szives fogadtatáson tömérdek nép s maga a főispán is jelen volt. E derék vállalkozók eme kitűntetése biztos kezesség arra nézve, hogy gőzöseik a közönség pártfogására számíthatnak.

(*A helybeli gőzösök*) e héttől kezdve csak Pest és Ó-Buda közt fognak jár. i. a mellékalomások mellőzésével.

(*Uj indóház Pesten*). A pesti pályafőnél jelenleg nagyszerű építkezés foly. A szolnoki vonal utasai számára új indóházat építenek a városliget felőli oldalon.

### Közlökedések, egyletek.

(*A magyar Akademia*) nov. 18-iki ülésében Kiss Károly r. tag a rigómezei itközetről érkezett hadtani szempontból. Magának a csatának leírását azonban az osztály közelebbi ülésére halasztá. *Hunfalvy János* lev. tag adta elő, hogy az Akademia megbízásából több kötetre menő nagy földrajzi munkán dolgozik, melynek egy önálló kötetét Magyarország földrajza teendő. Ebben egészen új, értekező által először összeállított rész lesz, hazánk physikai geographiája. E munkából olvasott fel ezuttal mutatványt: „A Bácság hegységeiről.” Ugyanez ülésen bemutatott a statistikai bizottmány közleményeinek az idén már harmadik kötete.

(*Az erdélyi román irodalmi egylet*) elnökeül Saguna püspököt választá meg, ki az egylet céljaira 1000 frot ajándékozott. Sterka-Sulucz érsek szintén e célra 2000 frot ajánlott fel.

(*A maros-vásárhelyi jótékony négyelet*) alapítókéje gyarapítására e hó 23-án táncmulatsággal összekötött akademiái előadást rendezend, mely alkalommal kelles honleányok által készített női munkák sorsoltának ki.

(*A kisdudov-intézeteket Magyarországon terjesztő egyesület*) f. hó 30-kán d. e. 10 órák a m. Akademia teremében évi közgyűlést tartandja, melynek a rendes választásokon kívül egyik főtárgya: képezdei igazgató és egyleti titkár választása leend.

### Ipar, gazdaság, kereskedés.

(*A budapesti lánchíd forgalma*) a mult hóban következő volt: átkelt 723,800 gyalog személy, ezekért kapott a társulat 14,134 frot; járművektől, szabadon hajtott marháktól s más vámlletéki megtérítésből pedig befolyt 49,968 ft 35 kr.

(*Posztógyár Szegeden*). Egy francia társulat Szegeden posztógyárt szándékozik felállítani.

(*A pesti magán-hajógyár*), melyről a minap emlékeztünk, csakugyan létre fog jőni. Az illető gyártelek haszonbéri szerződvénye már alá is van írva. A vállalkozók: Escher Wvys és társa, zürichi gépgyárosok, továbbá Martinsen, egy bécsi gépgyár főnöke; ezeken kívül be fog még állni a társaságba egy ismert bécsi bankház is.

### Mi ujság?

(*Pestváros uj tisztikara már szervezve van*). Főpolgármester: Kráczonyi József, rendezékes alatti urbéri főtörvényszéki tanácsos; főbíró: Makovitz Ede, városi tanácsos; főkapitány: Bizenti Frigyes; alpolgármester: Ságody Sándor; közigazgatási tanácsosok: Gamperl Alajos, Alkér Antal, Feszli Ágoston, Egri Ferencz, Hamza Máté, Gratzler Antal; törvényszéki tanácsosok: Madell János, Tölgyessy Károly, Nagy Károly, Heller Ferencz, Szelke József, Mácsik Lajos, Péterffy Lajos, Szoboda János, Popovics Sándor, Steinbach István; főügyész: betöltetlen; alügyészek: Strokey Boldizsár, Adamovits Döme; városi főorvos és kórházi igazgató: Torma Károly; közigazgatási főjegyző: Kada Mihály; törvényszéki főjegyző: Bogasics Lajos; első aljegyző: Mirth Antal s a t.

(*Budaváros főpolgármesterévé*) Paulovich László, volt polgármester; főbírájává Greifeneg Vilmos, rendezékes alatti országos törvényszéki tanácsos nevezetett ki.

(*A budapesti lánchíd feliratai*) körülbelül 7—8 ezer forintba kerülnek. Minden egyes betű 5 fba kerül. E magas ár onnan van, mert a granitalap, melybe a betűk vésetnek, rendkívül kemény, úgy hogy minden ütésnek a legnagyobb vigyázattal kell történnie, nehogy a kőből kellettél nagyobb darab törjék ki. A felirat a budai hídfőnél már elkészült.

(*Jókai Mór és neje Laborfalvy Róza*) elveszték egyetlen leányukat Rózát, ki élete tavaszán f. hó 20-án d. u. 6 órák agyszékülésben meghalt. A meghaldogott földi maradványai 22-én d. u. 3 órák kísértettek örök nyugalomra.

(*Borzasztó vihar*). Anglia déli partjain e hó 10-én oly borzasztó vihar dühöngött, minőt emberemlékezet óta nem értek. Londonban iszonyu mennydörgés és villámlás közt oly nagy felhőszakadás volt e napon, hogy a város alantabb fekvő részei egyszerre viz alá borultak. A Themzén horganyzó számtalan hajó közt igen sok kár történt. Ugyane tájban Róma környékén is nagy, éghabruval összekötött zivatar volt.

(*Törvénykezés*). A naszdóli kapitányságban az osztrák eljárás szerint szervezték a törvénykezést.

(*A Kazinczy-ünnepet Szatmáron is*) megtartották mult hó 30-án. Ugyancsak Szatmáron a négyelet által évekkal ezelőtt tervezett dologház e hó 3-án megnyitottott.

(*Egy új Miezsbánné*). Egy cserhádi uri nő egyszerre 5 gyermeket hozott a világra, kik közül az elsőszülött él, de a többi négy és az anya meghaltak.

(*Jó hír a kávénérikéneknek*). Pesten a sütő- és hajó-utca sarkán női kávéházat nyitottak meg.

(*Elitélt katonák*). Klagenfurtban a 11-ik huszárezredből egy káplárt s egy közlegényt f. hó 6-án kötél általi halálra, többeket pedig 14—16 évi várfogságra ítélték.

(*Aradváros polgármesterévé*) Schärffeneder Ferencz nevezetett ki. Az esküt már le is tette.

(*A brüsszeli bankpülete*) a benne felhalmozott sok aranytól megpedezett. Ez más bankpülettel is könnyen megeshetik a benne összehalmozott sok — bankótól.

(*Nagy Jakab tilinkós*) jelenleg a bécsi wieden színházban vendégszerepel s nagy tetszésben részesül. Nagy Jakab, látogatójegyén „ungarischer Hirten-Zauberflöten virtuoz-”nak van nevezve.

(*Uj-Pestet photogennel*) fogják világitani, mi még e napokban életbe lépnd.

(*A budai népszínház még el sem készült teljesen*), s belseje már is átalakításnak néz elé. Úgy halljuk ugyanis, hogy Molnár a karácsonyi szünnapok alatt a páholypokat neg akarja szüntetni, s helyökbe egy sor kör- s egy sor zártszéket állíttatni. A páholypok által elfoglalt helyiség így valószínűleg több hasznót hozand.

(*László Józsefet*), nemzeti színházunk egykori jeles komikusát, Kolozsvárt már harmadszor háborgatták a rablók. E hó 14-én kerti lakát feltörték s belőle több értékes tárgyat vittek el.

(*Vakmerő rablás*). Az „Egri Ért.” szerint m. hó 21-én Gyöngyös-Tarján vakmerő rablás színhelye volt. Este 7 órák or az ottani plébános Steösszel Ferencz lakását kilencz, puskákkal, pisztolyokkal fölfegyverzett rabló megrohanta, s a cselédeket megkötözve, a plébános szobájába mentek, őt is sógorával együtt megkötözték, s a mi értékes tárgyat és készpénzt találtak, a plébános kocsián és lovain elvitték. Az okozott kár mintegy 1200 fra megy. Ugy hiszik, hogy a rablók az alföld felé vették utjokat, de még eddig nem sikerült nyomukba jutni.

(*Duncombe Kingsby Tamás*), angol alsóházi tag, a magyar ügy buzgó szószólója, e hó 14-én Londonban, életének 64-ik évében elhunyt. 1826-ban lett parlamenti taggá, s 1832-ig Hertford követe volt, 1834-től fogva pedig halálaig szakadatlanul London egyik legszabadelvűbb városrészét, a 350 ezer lakosúgu Finsburyt képviselte. Fődicősége, hogy teljes életében a szabadság hő védője volt. Nyugodjanak békével nemes porai!

(*Öngyilkosság*). A napokban egy 18 éves hajadon, Stern Julia, a lánchídról a Dunába ugrott s azonnal elmerült. Holttestét maig sem lelték meg. Öngyilkosságának oka, mint mondják, szerencsétlen szerelem volt. Egy hét alatt ez már a negyedik öngyilkossági eset Pesten. Szomorú dolog!

(*Fogaravárosának*) a „Kronst. Ztg.” szerint, egy udv. kancelláriai rendelet alapján kilátása van arra, hogy királyi várossá fog emeltetni. E kancelláriai rendelet ugyanis megparancsolja, hogy Fogaraváros politikai szerkesztete jelenlegi állásában hagyassék, még királyi várossá emeltetése be fogna következni.

(*Pestmegye uj tisztikara*) következőleg van szervezve: Első alispán: Benyovszky Vincze; másodalispán: Szeles Mihály; főügyész: Peláthy Gábor; főszolgabírák: Hörl Antal, Mészáros Ferencz, Moravtsik György, Tóth Lajos; főlevéltárnok: Gerlóczy Imre. (Bővebben a legközelebbi Pol. Ujdonságokban.)

(*Kis-Kun-Dorozsmán részvényes társaság*) van alakulóban egy halastó létesítése végett, mely zsilip által a Tiszával lesz összekötötésben. E társaság a Tisza és a régi töltés közt egy új töltést rakat. A halastó használati jogát a társaság a várostól 20 évre nyerte meg. Egy részvény ára 10 ft.

### Egyveleg.

(*Mibe kerül a fegyveres béke?*) Ki van számítva, hogy Europa által jelenleg 3,771,760 embert tartanak fegyverben (természetesen a béke fenntartása végett). Ezeknek tartása, ruházata, zsoldja évenként 1500 millió fba kerül. Ezenkívül az elmaradt haszon, mit a sok munkáskész elvonása okoz, 1200 millióra tehető, s így az egy nevezett fegyveres béke — egyéb hátrányokat nem is említve — évenként mintegy 2700 millióba kerül Európának.

(*Homokfürdő*). nemcsak a vizet, hanem a homokot is fürdőnek használják. Speyerban közelebb dr. Heine több beteget mutatott be a természetbuvárok gyűlésén, kiket 35 foknyi forróságú homokfürdők által gyógyított meg. A forró homok tehát nem csupán a strucztojások kiköltésére alkalmas.

(*Kik fedezték föl Ausztráliát?*) Major, az angol muzeum egyik öre bebizonyította, hogy Ausztrália fölfedezésének dicsősége nem a hollandiakat, hanem a portugallokat illeti. Major ezért a portugall királytól érdemjelt kapott.

(*Billiett, a legközelebb kinevezet párisi bíbornok*) 78 éves. Életéből érdekes adatokat közölnek a lapok. A bíbornok egy svayai pár fia s 15 éves koráig juhokat legeltetett. Első tanításban falujának lelkesése részesült. 17 éves korában a papnöveldebe lépett, 20 ik évében theologiai tanár, 42 éves korában pedig püspök lón. 22 év óta chamberly érsek.

(*Meddig marad izzón a parás?*) Glarusban ezelőtt mintegy hatodfél hónappal roppant tűz volt, s ime a hamu alatt, melynek eltakarításával most fáradoznak, itt-ott még mindig találunk izzó parást. Szinte hihetetlen!

(*Könyvmegégetési szertartás*). Barcellona vesztőhelyén (Spanyolországban) f. hó 9-én 300 kötetnyi nyomtatványt égettek meg a barcellonai püspök rendelete folytán. E művek spiritualista közlemények voltak s egy ottani könyvtárustól koboztattak el. Egyházi öltönybe burkolt lelkes elnökölt, s a végrehajtásnál egyik kezében keresztet, a másikban fáklyát tartott. Egy jegyző és segéde képviselék a törvényszéket s a könyvtárust egy vámhivatalnok helyettesíté. A tüzet három egyné éleszté. Midőn a végrehajtásnak vége lón, a hazafelé menő papot a roppant tömegben össze- gyűlt név sztkai és mocskolódásai kísérték, mely az inquisitioék gyűlöletes korát fölelevenítvi látván, mindenfélől kiabálta: „Le az inquisitioval!”

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

(*A világ legnagyobb harangjai*) Nippon japáni szigeten van, nehézsége 2,400,000 hollandi font, s magassága 17 láb.

Molnár.

**Nemzeti színházi napló.**

**Péntek, nov. 15. „Garrick Bristolban.“** Vigjáték 4 felv. Némely darabnak megvan az a fatuma, hogy az „örök zsidó“-ként, sehogyan sem tud nyugalomra szert tenni. Ilyen a föntisztelt „Garrick Bristolban“ is, mely bizonyosan maga is rettenetesen szégyenli, hogy úgy megvénült, mint a póstat, s mégsem bírta kivívni pensióba helyzetését. Különben Garrick egyik régi bravour szerepe Egressynek, mit most is csak oly tökélyvel ad, mint 20 évvel ezelőtt. Hanem a közönség vágyai azóta roppantul nyertek terjedelemben.

**Szombat, nov. 16. „Hunyady László.“** Eredeti opera 4 felv. *Erkel Ferencz*től. Valahára ismét láthattuk a széptehetségű Voggenhuber Vilmt is, kinek, nem tudjuk, mi okból, ugyan ritkán van alkalma föllépni. Ezuttal Szilágyi Erzsébet szerepét éneklé, szép sikerrel. Bognár Vilma jó Mátyás volt. Ellinger is a czimszerepben elég jól forgatta magát. Tökéletes sikerrel azonban csak Hollósy-L.-né működött közre, ki Gara Mária felülmúlhatlan bájjal éneklé. A nagyszerű eskü-jelenet után ma is kihitták a derék szerzőt, Erkel.

**Vasárnap, nov. 17. „Dalos Pista.“** Eredeti népszínmű 3 felv. Jó kedvű előadás, melyben fő érdeme volt Szerdahelyinek, Némethynek, Szilágyinak és Némethynek.

**Hétfő, nov. 18. Először: „Csák.“** Eredeti szomorujáték 5 felv. Irta *P. Szathmáry Károly*. Szerző nagyobb szolgálatot tett volna az irodalomnak, ha e tárgyat regénynek dolgozza fel. Arra, hogy valaki tragédiát írjon, még nem elég a jó ígéreket, mely szerző „Csák“-jában tagadhatlanul felismerhető. A darab hőse, Csák távolról sincs úgy jellemezve, hogy tragikus hős czímre tarthasson igényt, azért még oly jeles művészt, mint Egressy, sem bírt belőle sokat csinálni. Mindazonáltal a darab egyes részei az elismerést nem lehet megtagadni; meglátszik rajta a gyakorlott regényíró keze. Szathmáry-L.-né Agnes királynő szerepében szép hatást tett — nagy köcsagtollas kalapjával. Prielle Kornéliának nem való Erzsébet szerepe. Tóth József (Robert Károly) és Lendvai (Aba) jól játszottak.

**Kedd, nov. 19. „Ilka és a huszártoborzó.“** Eredeti opera *Doppler Ferencz*től.

**Szerda, nov. 20. Először: „Jób herceg.“** Színmű 4 felv. Irta *Laya Leon*; fordította *Feleki Miklós*. — Nem magyar embernek való eddel.

**Csütörtök, nov. 21. Ujjonnan betanulva: „Nabukodonozor.“** Opera 4 felv. *Verdítől*.

**Budai népszínház.**

Nov. 15. Szilgigeti „*Aggteteki barlang*“ című 4 felv. színművét adták szépszámu közönség előtt. Atalában többször volt alkalmunk tapasztalni, hogy a népszínház közönségét a látványos darabok igen jól mulattatják. Ugyanezt tapasztaltuk ma is. Az előadás kielégítő volt. Dósa s a Szöllösy nővérek helyesen játszottak. Együdtől figyelemzetjük, hogy nem szalad ám el előle a szó, ha egy kissé halkabban beszél is. Szép tehetsége megérdemlené, ha e hibáról leszoknék. Játéka sikerültebb helyeit azonban elismeréssel emeljük ki, s a közönség is tapsokkal méltányolá.

Nov. 16-án, Együdtől jutalmára: „*Parlagi Jancsi*.“ A jutalmazott helyes felfogással játszott. Dósa közelsiméretét vívott ki, de Simonyi játéka nem volt egészen kielégítő.

Nov. 17 és 18-án ismételveadták „*Szapáry Pétert*“, melynek czimében aligha több vonzerő nincs, mint magában az egész darabban, a hogy azt Birchpfeifernek megírni tetszett. Molnár a czimszerepét mind játék, mind szavallás tekintetében sikerülten adta. Partényi azzal tűnt ki, hogy megmutatta, mint lehet a legkomolyabb jelenetben is a közönséget megnevetetni. Olyan Alit, minő az övé volt, répből is lehetne faragni. Bihari elég jó Hamzsabég volt.

Nov. 19. „*Sulliván*“, 4 felv. vigjáték.  
Nov. 20. „*Tamás bátya kunyhója*“,  
Nov. 21. „*Özvegy és proletár*“ és „*Ó nem féltékeny*.“ 1 felv. vigjátékok.

**Szerkesztőtől mondanivaló.**

5845. **Zomba.** Dr. B. J. A czikk, nézetünk szerint is, igen nagybecsű s a világért sem „kandallóba való.“ Igen valószínű, hogy közleni fogjuk. De egykét észrevételt engedjen meg ön. Orvendünk, hogy ön is méltányolja lapunk bevalloit irányát, s csak a mi törekvésünkkel találkozik ön, midőn azt mondja, hogy: a „Vasárnapi Ujság van hivatta, a komolyabb olvasmányoknak közönséget szerezni.“ Nyolcz éve maholnap, hogy ez irányban fáradozunk, s a közönség kitartó részvéte és a komolyabb tárgy irodalmi művek szaporodása tanúsítja, hogy, Istennek hála, nem minden eredmény nélkül. Ez lesz vezérelvünk ezután is. Azonban ezen „komolyságnak“ egy vegyes nagy közönségnek szánt néplapnál, a mint kell lenni bizonyos határának, épen úgy van bizonyos fokozatos haladása, van bizonyos formája is. Vannak tárgyak, melyek nem ide tartoznak, van modor, mely nem nekünk való. Azon hiszemben vagyunk, hogy nem utolsó feladata, egy szerkesztőnek, ki lapjával hatni akar, kiismerni közönsége ízlését, gondolkozási módját, miveltégi állását, s ezek szerint alkalmazni közleményei tárgyát és modorát, hogy fokról okra, időről időre mindig többre és nagyobbakra vezethesse olvasóit. Máséket írhat egy kizárólag tudományos, iskolázott körnek szánt lap; máséket kell írni a vegyes közönség közönségének. Söt más irodalmak hasonló viszonyaiból sem vonhatunk le mintákat, mert a tökéletes analogia hiányzik. Bizonyosan máséket kell szólni a francia, angol, német közönséghez, s másépen kívánna azt a török, orosz stb. olvasó népség. Nemesak értelmiségi viszonyok, de a nemzetiségi genius is tekintetbe veendő. Az iskola mindenütt inkább pendülhet egy hurok, de a lapirodalom nem iskola, hanem élet, melynek nyilatkozatait ignorálni nem lehet. — El kelle mondanunk e néhány eszmét, melyeknek alkalmazását s tovább szöveget ön szives figyelmére bizzuk. Reméljük, ön méltányolni fogja azokat. — Egyik leghőbb vágyunk mindinkább teljesül. Közönségünk mindinkább kedvét leli a komoly tartalmu olvasmányokban, s mindinkább szaporodik azon munkatár-

saink száma, kik — különösen a történelmi és természettudományi szakokban — a mi szükségünkhöz alkalmazott, a mi viszonyainkból kifolyó, igazán népszerű modorban tudják előadni a legkomolyabb tárgyakat. E pálya nem könnyű, de szép és hálás. — Szivesen látjuk ön további ígért közleményeit.

5846. **Békes.** Sz. K. Vettük a pótlékok. A megbízásokat teljesítjük. A példány megszűnése tudunkon kívül történt; tévedésből történtek. Okát kitűnjük.

5847. **János.** S. M. Az újabb küldeményeket a jelen viszonyok közt nem használhatjuk. Elteszük jobb időre.

5848. **Andrasfalva.** M. B. A fentebbi válaszhoz hasonlólt kell mondanunk önnek is.

5849. **Bécs.** K. T. A czikkorozat folytatását kérjük. A „levél“ szerencsésen elmaradt. Küldeményünk ez után induland.

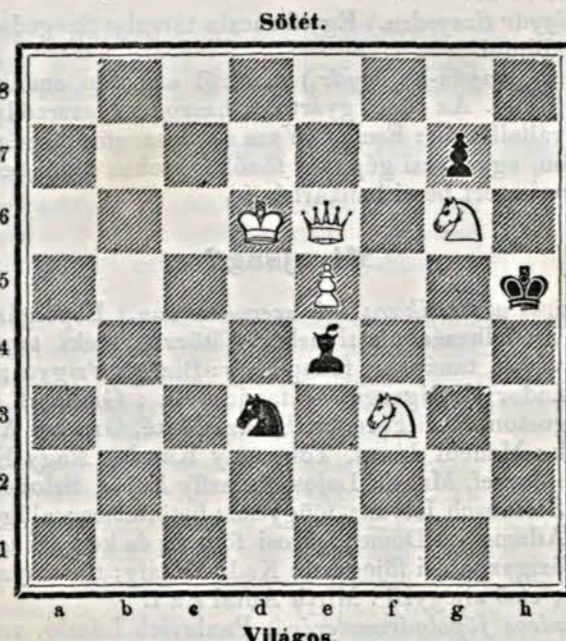
5850. **N.-Varad.** K. Gy. Minő megfoghatatlan ijesztgetés az! Legkisebb alapját sem látjuk.

5851. **Kajdaes.** Cs. Zs. Vettük a bogarakat s annak idejében kiállítjuk. A korábbi historiai levelek késnek, de nem maradnak el. Hetenkint csak egyszer van vasárnapunk.

5852. **Sárosy halálán.** Tökéletlen mű, melyben csak a jó szándékot becsülhetjük.

**SAKKJÁTÉK.**

100. sz. feladvány. — Roll J. B.-től. (Londoni képes ujság.)



Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

**A 95-ik sz. feladvány megfejtése.**

(Weisz J. A. tanártól Budán.)

<b>Világos.</b>	<b>Sötét.</b>	<b>Világos.</b>	<b>A)</b>	<b>Sötét.</b>
1) K d 5 - e 5	K g 4 - f 5	2) . . . . .	K f 5 - e 4	
2) K a 5 - d 6	K f 5 - g 4 A)	3) B h 6 - h 5	K e 4 - d 4	
3) K d 6 - d 5	K g 4 - f 5	4) B h 5 - h 4 †		
4) H f 1 - e 3 †				

**Helyesen fejtették meg.** *Veszprémben:* Fülöp József. — *Nagyváradon:* báró Meszéna István. — *Pesten:* Cselkó György. — *Közdög-Örsön:* Gold Samu. — *B.-Ujvárosban:* Kovács Lajos. — *Poroszlón:* Nyilas Alajos. — *Parabutyban:* Rothfeld József. **Rövid értesítés.** A 98. sz. feladványban h 4 — re még Sötét gyalog állítandó.

**HETI NAPTÁR.**

Hó-és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-orosz naptár	Nap-kelet nyug.		Izraelit. naptár	Hold-kelet nyug.	
			kelet	nyug.		kelet	nyug.
November.		Nov. (ó)	6. p.	6. p.	Kislev	6. p.	6. p.
24 Vasár.	F 27 K. Ján.	F 26 Fl.	12 A 22 Ján.	7 17	4 17 21	10 54	0 0
25 Hétfő	Katalin szűz	Katalin	13 Ar. Sz. J.	7 18	4 16 22	*	0 22
26 Kedd	Konrad. Zor.	Vác r.	14 Fülöp ap.	7 20	4 15 23 Benjam	0 7	0 44
27 Szerda	Virgii püsp	Virgil	15 N. k. e. b.	7 22	4 14 24	1 21	1 4
28 Csütör.	Sosthenes	Günther	16 Maté ap.	7 22	4 14 25 Temp.	2 40	1 31
29 Péntek	Saturin v.	Illumin.	17 Gergelyp.	7 23	4 13 26 szent	4 4	1 58
30 Szomb.	András ap.	Endre	18 Plató	7 24	4 13 27 13 Sab	5 27	2 35

**Holdnegyed:** ☾ Utolsó negyed 25-én, 24 percczel déli 12 óra után.

**TARTALOM.**

Sárosy Gyula (arckép.) — Erdős-hegyes hely. *Bürzöli Gábor*. — Pusztaszer. *Hornyik János*. — A Migazsi-kastély. (képpel. *Arvay József*. — Mária-Beányó. (képpel) *Luppa Péter*. — Déznáról Kaluggerig. (Vége. *Ábrákkal*) *Dr. Sz.* — A forró földőv növénytenyésztete. (Vége.) *Kun Pál*. — **Tárház.** A magyar lapirodalom s különösen Arany János lapja. — Hazai építészeteink. — Irodalom és művészet. — Közlekedés. — Közintézetek, egyletek. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Mi újság? — Egyveleg. — A budai népszínház második pályázatát érdeklő tudósítás. — Nemzeti színházi napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

**Melléklet: Közhasznú irodalmi magyar-művek hirdeténye Hartleben könyvkereskedéséből Pesten.**

Felelős szerkesztő **Pákh Albert**: (lak. magyar-utca 1. sz.)



Pest, december 1-én 1861.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1 1/2 íven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten házhöz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőségi szállás: magyar-utca 1. szám.)

**Ghyczy Kálmán.**

Pillanataink még soká fognak a lefolyó évnek hazánkban korszakot alkotó politikai eseményeire fordulni, s meg fogunk emlékezni mindannyiszor azon férfiakról, kik amaz események főtevezői, vezetői valának.

Az 1861. évi hirneves országgyűlés elnöki székéből azon hazánkfia intézé bölcs tapintatával, a legnehezebb viszonyok között, az ügyek menetét, kinek emléket ezuttal ismét föllevenitjük.

Komárommegyének ezen hazafiai erényekkel s jogtudományi és törvényhozói készütséggel bíró, amilyen igénytelen, époly erélyes, határozott politikai jellemű fia, a Ghyczy-családnak komárommegyei ágából származott ivadéka, a köztisztletben állott Ghyczy Ferencz komárommegyei első alispánnak s Szent-Iványi Theklának fia, — született 1808-ik évi február 12-én Komárom városában.

Tanulmányait gondos felügyelet alatt s kitünő sikerrel Komáromban és Győrött végezvén, az ügyvédi vizgát 1828-ban tette le Pesten.

Atyja a szép tehetségű s munkakedvelő ifjút ügyvédi pályára szánván, ez a kellő tapasztalatok s gyakorlati tanulmányok megszerzése tekintetéből Pesten töltött két esztendő, s hogy ezen időt milyen sikerrel használta, annak kiemelésére legyen elég felhozunk azt, hogy már 1830-ban uradalmi rendes ügyvédé neveztetett ki a cs. kir. uralkodó család Pestmegyében levő ráczkevi uradalmába. Az pedig: hogy — nem tudván a magán-törvénykezés körével megbarátkozni, a sokak által áhítozva keresett hivatalról önként lemondott 1831-ben, — a mélyebben firkésző lélekbuvárt aligha oda nem vezeti, hogy a fiatal Ghyczy lelkét már férfikorának küszöbén magasabb vágyak és tanulmányok foglalkodtaták.

Kibontakozván a hivatalnoki kötelességek korlátai közül, magánéletbe vonult vissza Komárommegyébe, s ott nagy szorgalommal foglalkozék kedvencz tárgyával, — a közjog tanulmányozásával.

1833-ban komárommegyei első aljegyzővé választatott meg, főjegyzői czimmet, s ugyanez évben lépett házasságra Bodorfalvi Baranyay Borbálával, ki boldog házasságát csak egyszer keseríté meg, — midőn jobb létre költözve örökbucsat vett szerető férjétől s közös örömiük tárgyatól, egyetlen fiuktól.

1839-ben megyei főjegyzővé választatott meg az akkor már határozott hazafias jelleménél s törvénytudói képzettségénél fogva köztisztletben állott férfit; négy év mulva pedig, 1843-ban mint Komáromvármegye egyik követe jelent meg Pozsonyban az országgyűlésen, mely a jeles tollu Ghyczyt kerületi jegyzővé választván meg, ezen minőségében oly tevékenységet fejtett ki és olyan befolyást gyakorolt a törvényhozás akkori nagy feladatainak eldöntésében, hogy már akkor a közvélemény Ghyczy Kálmánt az országgyűlési notabilitások közé sorozá, — és pedig nagyon méltán.

Ugyazon orsz.gyűlés alatt, melyen Komárommegyét képviselte, megyéje első alispánjává választotta meg 1844-ben, mely hivatalban a három év mulva tartott tisztújítások ismét megerősíté őt megyéjének közszeretete.

1847. november elején személynöki ítélőmesterré, s még ugyanazon hó közepén nádori ítélőmesterré neveztetett ki; mely ki neveztetések következtében, kénytelen volt búcsut venni alispáni hivatalától, s 1847-iki december hó elejétől fogva az 1847-iki országgyűlésen mint nádori ítélőmester vett részt.

Megalakittatván a magyar miniszterium, természetes, hogy oly készütséggű, munkás és határozott jellemű férfit, a milyennek Ghyczy Kálmánt ismerték, nem kerülhet ki az új miniszter figyelmét, s ő a maga részéről honpolgári kötelességének tartotta, elvállalni az álladalmi titkárságot az igazságügy-miniszteriumban, melyre meghivatott volt. Az 1848-diki pesti nemzetgyűlésen mint Komárommegye egyik választó-



GHYCZY KÁLMÁN.